

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE**

Výchova dětí předškolního věku k hodnotám

Bakalářská práce

Helena Kučerová

Vedoucí bakalářské práce
Mgr. Radek Cvach

**České Budějovice
2009**

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA ČESKÉ BUDĚJOVICE

PEDAGOGICAL FACULTY

DEPARTMENT OF PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY

Pre - school education to moral values

Bachelor work

Helena Kučerová

Bachelor leader

Mgr. Radek Cvach

**České Budějovice
2009**

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název bakalářské práce: Výchova dětí předškolního věku k hodnotám

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

Jméno a příjmení autora: Helena Kučerová

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

Rok obhajoby: 2009

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá výchovou dětí předškolního věku k hodnotám, zejména pěstováním žádoucích morálních vlastností. Teoretická část vymezuje na základě odborné literatury pojmy hodnoty, výchova k hodnotám, morální výchova. Nastiňuje pohled na výchovu k hodnotám v různých obdobích až po současnost. Charakterizuje zakotvení výchovy k hodnotám v kurikulárních dokumentech. V praktické části popisuje, jak je výchova k morálním hodnotám zakotvena v RVP PV a jak je tato problematika zpracována v konkrétním ŠVP. Pomocí průzkumu bakalářská práce mapuje náhled rodičů a pedagogů předškolních dětí na morální výchovu v prostředí mateřské školy.

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Pre - school education to moral values

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical Faculty, University of South Bohemia

First and last name of the author: Helena Kučerová

Field of study: Teaching for nursery schools

Bachelor leader: Mgr. Radek Cvach

Year of defence: 2009

Annotation:

This bachelor work deals with the pre-school education to moral values, particularly with development of desirable moral qualities. Theoretical part, based on professional literature, defines concepts: values, education to values, moral education. It refers to education to values in various periods up to present. This part also defines introduction of education to values in educational documents. Practical part involves description of education to moral values in Frame work educational programme for pre-school education and elaboration of education to moral values in concrete school educational programme. According to a survey, it reports parents' and pedagogues' attitude to the moral education in background of kindergarten.

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Radku Cvachovi za rady, připomínky a metodické vedení, které mi byly poskytnuty při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji učitelkám i rodičům dětí z mateřských škol za čas, který mi věnovali pro řízený rozhovor nebo který strávili vyplněním dotazníku.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím literatury uvedené v seznamu použité a citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

1.3.2009

OBSAH

I. Úvod.....	9
II. Teoretická část.....	11
1. Pojem výchova.....	11
1.1. Výchova jako kategorie pedagogiky.....	11
1.2. Obsah výchovy.....	12
1.2.1. Co je výchova.....	12
1.2.2. Cíle výchovy.....	13
1.2.2.1. Výchova formativní a informativní.....	14
1.2.2.2. Proměny cílů výchovy.....	15
1.2.2.3. Současné cíle výchovy.....	16
1.3. Pojem hodnoty.....	17
2. Výchova k hodnotám.....	19
2.1. Potřeba výchovy k hodnotám.....	19
2.1.1. Výchova k morálním hodnotám.....	19
2.1.2. Morální vývoj dítěte.....	20
2.2. Prostředí pro výchovu k hodnotám.....	22
2.2.1. Výchova k hodnotám v prostředí školy.....	22
2.2.2. Výchova k hodnotám v rodinném prostředí.....	25
2.2.3. Jednota ve výchovném působení.....	26
2.3. Historické aspekty výchovy k hodnotám.....	27
3. Výchova k hodnotám ve vzdělávání.....	31
3.1. Výchova k hodnotám v dokumentech vzdělávací politiky....	31
3.1.1. Výchova k hodnotám v obecných dokumentech.....	31
3.1.2. Zakotvení výchovy k hodnotám v RVP PV.....	33
3.2. Možnosti výchovy k hodnotám.....	34
3.2.1. Osobnost vychovatele.....	34
3.2.2. Různé přístupy k hodnotové výchově.....	36
3.2.3. Výchova k hodnotám v masmédiích.....	39

III. Praktická část.....	41
4. Cíle praktické části.....	41
5. Popis použitých metod.....	41
5.1. Analýza dokumentů.....	41
5.2. Dotazník.....	42
5.3. Rozhovor.....	42
6. Zakotvení výchovy k hodnotám v dokumentech.....	43
6.1. Postoje k hodnotám v jednotlivých oblastech RVP PV.....	43
6.1.1. Zakotvení ve vzdělávacích oblastech RVP PV.....	44
6.1.2. Postoje k hodnotám z hlediska klíčových kompetencí...	46
6.2. Výchova k hodnotám v ŠVP.....	48
6.2.1. Zakotvení výchovy k hodnotám v charakteristice ŠVP...	49
6.2.2. Výchova k hodnotám ve vzdělávacím obsahu ŠVP.....	51
7. Průzkum názorů rodičů a učitelů.....	57
7.1. Stanovení hypotéz.....	57
7.2. Realizace průzkumu.....	57
7.2.1. Popis výzkumného souboru.....	57
7.2.2. Popis průzkumu.....	58
7.2.3. Zpracování průzkumu.....	60
7.3. Výsledky a interpretace průzkumu.....	61
7.3.1. Vyhodnocení hypotéz.....	61
7.3.1.1. Vyhodnocení hypotézy H1.....	61
7.3.1.2. Vyhodnocení hypotézy H2.....	67
7.3.1.3. Vyhodnocení hypotézy H3.....	74
IV. Závěr.....	79
Přehled citované a použité literatury.....	83
Přílohy	

I. Úvod

Každý z nás, kdo se z pozice pedagoga či rodiče zabývá prací s dětmi, se jistě občas zamýšlí nad směřováním svého výchovného působení. Většina rodičů směřuje své výchovné snažení k cíli předat dětem to nejlepší pro jejich budoucí život. Každá matka i otec doufají, že jejich děti budou v životě šťastné a spokojené, že dokáží vybudovat dobrou rodinu, budou mít výborné postavení ve společnosti.

Stejně tak poctivý pedagog přemýšlí nad tím, k čemu budou dětem znalosti získané už v mateřské škole, na vyšším stupni školy či v jiném vzdělávacím zařízení. Učitelé doufají, že učí děti znalostem a dovednostem potřebným pro jejich další vzdělávání i pro jejich budoucí život. Vytváření školní vzdělávací programy, ať už mateřských škol či dalších školských stupňů, se snaží pedagogové naplnit obsahem vedoucím děti k všestrannému rozvoji jejich osobnosti.

Přemýšlíme-li nad záměry výchovy předškolních dětí, můžeme se zamýšlet nad otázkou, zda je pro děti více důležité formování jejich postojů, mravní výchova, utváření žebříčku hodnot, učení se sociálním dovednostem, či zda je důležitější získat co největší množství informací, dovedností a poznatků z různých oborů. Jinými slovy řečeno, můžeme se zamýšlet, zda výchovné působení informativního typu, nebo spíše výchova typu formativního přinese dětem to, co jako rodiče či pedagogové očekáváme. Je zřejmé, že tyto dvě složky výchovy nelze striktně oddělit, každé výchovné působení je zároveň částečně formativní i informativní. Mezi různými rodiči i jednotlivými pedagogy nalézáme však rozdíly v tom, na kterou složku výchovy kladou větší důraz. Tuto různost pohledů můžeme vyzorovat již u vychovatelů dětí předškolního věku.

Zde se nabízí okruh otázek, které mne vedly k napsání této bakalářské práce. Mým záměrem je zamýšlet se nad mravní výchovou dětí předškolního věku. Můžeme klást otázky, zda učitelky v mateřských školách vychovávají

děti k morálním hodnotám dostatečně, zda používají účinné metody, zda v mravní výchově panuje jednota mezi rodiči a pedagogy. Zároveň mne zajímají názory rodičů předškolních dětí na obsah výchovného působení pedagogů v mateřských školách na jejich děti z hlediska spíše formativní či více informativní výchovy. Chci též hledat odpověď na otázku, zda rodiče považují mateřskou školu odpovědnou za výchovu dětí k morálním hodnotám, eventuelně jsou-li v této oblasti s působením mateřské školy spokojeni.

V teoretické části práce vymezuji na základě odborné literatury náhled odborníků na výchovu k mravním hodnotám ve školním prostředí, částečně i v prostředí rodinném. Vyjadřuji zde také své názory na problematiku mravní výchovy dětí předškolního věku. Částečně se zabývám otázkou působení hromadných sdělovacích prostředků na mravní výchovu předškolních dětí, neboť vliv masových médií na výchovu k hodnotám považuji za významný jev. V teoretické části práce nastiňuji též zakotvení výchovy k morálním hodnotám v základních kurikulárních dokumentech. Podávám také stručný náhled na vývoj mravní výchovy v různých obdobích až po současnost.

V praktické části práce se zabývám zakotvením výchovy k mravním hodnotám v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Také nastiňuji zpracování tématu výchovy k mravním hodnotám ve Školním vzdělávacím programu mateřské školy, kde pracuji. Tento námět může být podnětem pro další mateřské školy v jejich výchovné práci s dětmi. Ve výzkumné části se pak zabývám názory rodičů i pedagogů na výchovu předškolních dětí k morálním hodnotám. V příloze práce podávám stručný přehled možností a námětů, které se v praxi ve výchově k hodnotám osvědčily.

Očekávám, že tato práce pomůže alespoň částečně proniknout do problematiky výchovy předškolních dětí k morálním hodnotám a zdůraznit její význam.

II. Teoretická část

1. Pojem výchova

1.1 Výchova jako kategorie pedagogiky

Základní otázkou, kterou je třeba se zabývat při úvahách o směřování našeho výchovné působení, je otázka postavení výchovy v oblasti pedagogiky. V odborné literatuře je možno nalézt různé definice a vymezení výchovy jako kategorie pedagogiky. Podle Pedagogického slovníku je pedagogika věda zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Můžeme na ni též pohlížet jako na to, co učitelé dělají, aby dosáhli cílů vzdělání (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s.169).

Někteří autoři pohlíží na pedagogiku přímo jako na vědu o výchově, která zkoumá a objasňuje cíle, obsah, podmínky, metody a prostředky výchovy, stanoví zásady a směrnice pro organizaci a řízení výchovné činnosti (Hartl, Hartlová, 2000, s. 402).

Podobně odpovídá na otázku, co je předmětem pedagogiky, i Stanislava Kučerová. Odpověď, která je nasnadě, že totiž předmětem pedagogiky je výchova, neboť pedagogika je věda o výchově, řeší problém jen zdánlivě. Musíme se dále ptát: Co je výchova? (Kučerová, 1996, s.11).

1. 2 Obsah výchovy

1. 2. 1 Co je výchova

Na výchovu člověka, ať již dítěte, či dospělého, můžeme pohlížet jako na proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 286).

Někteří autoři se zamýšlí nad pojmem výchova též z hlediska utváření postojů člověka a vidí ve výchově záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680).

Výchova bývá chápána jako záměrné působení dospělých, vychovávajících, ať již rodičů či pedagogů, na vychovávané, tedy na děti mladšího či staršího věku. Předpokládá se použití určitých výchovných prostředků a metod, které jsou založené na zkušenostech dospělých, na tradicích, na vědeckých poznatcích a podobně. V širším pojetí je však též třeba vzít v úvahu, že výchova není jen jednostranným působením dospělých na děti, ale ve skutečnosti zároveň děti působí na dospělé, ovlivňují jejich náladu, názory, chování, postupy ve výchově. Děti a mladiství nejsou pasivním produktem výchovy, jsou ve výchově aktivním činitelem. Výchova je proces, v němž se vyvíjí a formují jak vychovávaní, tak vychovávající, vzájemně se ovlivňují ve společné činnosti, v pedagogické interakci a komunikaci. Vychovávaní také ovlivňují sami sebe, svou autoregulací, aktivitou, sebedeterminací, sebevýchovou (Čáp, Mareš, 2007, s. 248).

V nejnovějších publikacích je na výchovu pohlíženo právě v takovémto širším pojetí, pro potřeby této práce se však budu držet pouze zúženého pojetí výchovy jako procesu působení pedagoga či rodiče na dítě, a to se zaměřením na dítě předškolního věku.

Každý vychovávající, ať již pedagog či rodič dítěte předškolního i staršího věku se zamýšlí, nebo by se jistě měl zamýšlet, nad cíli svého výchovného snažení. Jaké jsou (či jaké by měly být) výchovné cíle?

1. 2. 2 Cíle výchovy

Pohlížíme-li na výchovu jako na pokus a snahu nějakým způsobem za pomoci určitých prostředků a metod působit na dítě, musíme si stanovit, k čemu vlastně chceme dítě vychovávat. Je třeba vědět, jakých změn chceme v jeho vývoji dosáhnout, musíme mít povědomí o cílech výchovy.

W. Brezinka zdůrazňuje, že výchova je pokus o ovlivnění, jímž chceme dosáhnout zlepšení, zdokonalení či zhodnocení osobnosti vychovávaného. Výchovné úkony, stejně jako výchovné instituce, jsou prostředky k dosažení tohoto účelu. Vznikají jen proto, že jsme si stanovili účely, že sledujeme výchovné cíle. Výchovné cíle musíme mít dříve, než začneme vychovávat. Kdo vychovává, musí především vědět, k čemu chce nebo má vychovávat. Teprve potom má smysl hledat metody, s jejichž pomocí lze cíle dosáhnout (Brezinka, 1996, s. 13).

Dříve, než se zamyslíme nad obsahem výchovných cílů, je třeba objasnit pojem „výchovný cíl“. Brezinka považuje za výchovný cíl to, čeho chce někdo dosáhnout výchovnými úkony, v každém případě je to určitá vlastnost nebo souhrn více vlastností osobnosti, která je objektem výchovy. Může jít o relativně speciální vlastnosti, jako je například schopnost číst, nebo o určitý stav celé osobnosti, jako je například životní zdatnost, schopnost obstát v životě (Brezinka, 1996, s. 14).

Smysl výchovy lze vidět v pomoci vychovávanému získat takové osobní vlastnosti a dovednosti, které budou důležité v jeho budoucím osobním a profesním životě. Nelze zcela jednoznačně stanovit, které vlastnosti a dovednosti jsou nejpodstatnější pro spokojenou a smysluplnou budoucnost

dítěte, záleží to vždy na povaze a dispozicích daného jedince a též na kultuře společnosti, v níž žije. Jak uvádí W. Brezinka, sestává každá kultura z určitého řádu životních podmínek, jimž se musí každý člověk přizpůsobit. Čím je nějaká kultura bohatší a komplikovanější, tím mnohostrannější jsou požadavky na lidi, kteří v ní žijí. Aby jim jedinec mohl vyhovět, musí se učit rozličným schopnostem a znalostem. Všechny takové schopnosti a znalosti, které pokládáme za nutné či žádoucí, se mohou stát výchovným cílem. S množstvím rozdílných úkolů, které je třeba ve společnosti plnit, roste i možný počet výchovných cílů (Brezinka, 1996, s.15).

1. 2. 2. 1 Výchova formativní a informativní

V rámci úvah o cílech a obsahu výchovy nelze pominout jistý rozpor v pojetí edukace. Někteří autoři a pedagogové se domnívají, že edukace, obzvláště institucionální výchova ve školním prostředí, má vést především k poznatkům, dovednostem, znalostem. Jiní uvádějí, že prvotním cílem je formování osobnosti, sociálních vztahů a podobně. Jde vlastně o rozpor mezi pojetím edukace jako výchovy formativní a jejím pojetím coby výchovy informativní. Samozřejmě nelze tato dvě pojetí zcela oddělovat, edukační proces vždy dítě zároveň formuje i informuje. Přesto se však mnohdy setkáváme s rodiči, uvažujícími nad tím, kolik aktivit a kroužků má dítě mimo školu ještě navštěvovat, aby se jeho znalosti a dovednosti co nejvíce rozšiřovaly. Jiní rodiče naopak přemýšlí, zda dítě nebude přetíženo a zda zbude v rodině čas na rozhovory o emocích, starostech, pocitech dítěte. V současné době, která je silně orientována na výkon, dobrý prospěch, znalosti, kariéru, tyto otázky řeší mnohdy již rodiče předškolních dětí. Mají obavy, aby dítě, které nebude již před vstupem do školy navštěvovat různé doplňkové aktivity, ať již hudební, výtvarné, pohybové, jazykové, či připravující znalosti nutné ke

vstupu do školy, nebylo ve škole mezi svými vrstevníky znevýhodněno nedostatkem těchto znalostí a zkušeností.

Otázky, zda edukace má být více informativní či formativní, si kladou nejen rodiče, ale i pedagogové, tyto otázky řeší též odborná literatura. Má být školní edukace z hlediska svého obsahu podřízena spíše principu všestranného a harmonického rozvoje lidí nebo má být spíše zacílena na jejich profesní přípravu, na život v podmínkách volného trhu? V jakých proporcích mají být složky obsahu edukace – např. intelektuální obsahy oproti estetickovýchovným obsahům, nebo humanitně orientované předměty oproti technickým předmětům apod.? (Průcha, 2000, s. 46). Na tyto otázky nelze jednoznačně odpovědět, je třeba zamýšlet se celkově nad koncepcí výchovy v dnešní společnosti.

1. 2. 2. 2 Proměny cílů výchovy

V průběhu vývoje pedagogického myšlení až do současnosti se pojetí výchovných cílů a pohledy na obsah edukace měnily v závislosti na chápání člověka jako takového a jeho postavení ve společnosti. S. Kučerová uvádí, že v minulosti byla výchova chápána buď jako pomoc, vedení člověka k tomu, aby se stal sám sebou, předpokládalo-li se, že je od přírody dobrý, nebo nějaké formování, umělé a více nebo méně násilné přetváření a donucování člověka k tomu, aby se stal něčím jiným, tím, čím od přírody není (Kučerová, 1996, s. 11).

Během 20. století vznikalo množství různě odlišných koncepcí výchovy s různým pojetím výchovných cílů a obsahu edukace.

Například naturalistická pedagogika se soustředila na biologicko-psychologickou přirozenost člověka, na jeho vrozené předpoklady. Reformní pedagogika kladla důraz na svobodný rozvoj dítěte, u svých radikálních představitelů dospěla až k programovému „nezasahování“, „antipedagogice“, ve smyslu „nechat růst“. Hlubinné pedagogické směry se soustředily na svět

instinktivních lidských potřeb a ukázaly na konflikty mezi přirozeností člověka a mezi kulturou a společností. Humanistická pedagogika považovala za podstatnou myšlenku seberozvoje jedince, důraz kladla na partnerské vztahy ve výchově. Pragmatická pedagogika se pokoušela překonat rozpor zájmů jedince a společnosti, zaměřila se na aktivitu a zkušenost dítěte. Pro existencialistickou pedagogiku je nejvyšší hodnotou osobnost konkrétního jedince.

Pedagogické směry 20. století se liší především svým pojetím člověka. Každý směr konstituuje nejen určitý souhrn poznání a výchově a vzdělávání, ale především určité zobecňující poznání o člověku, o jeho životě a poslání, které je východiskem pro pedagogickou teorii a praxi a dává jí celkové zaměření (Kučerová, 1996).

1. 2. 2. 3 Současné cíle výchovy

V současné době rychlého vývoje a výrazných změn v mnoha oblastech se tyto změny nutně musí odrážet i v koncipování výchovných a vzdělávacích obsahů a cílů. Výchova v době 21. století musí hledat svá nová směřování a nové důrazy, nutné pro harmonický rozvoj člověka v dnešní společnosti.

Nad nutností proměny cílů výchovy v dnešní době se zamýšlí H. Horká. Systém hodnot dnešní společnosti se diametrálně liší, zakládá se na iluzi pokroku díky bezohlednému stupňování exploatace přírody, konkurenci a obecné intoleranci. Toto pojetí pokroku vede k uniformitě a degradaci lidských hodnot, ke ztrátě životní rozmanitosti bohatství životních způsobů. V nejvyšší míře jsou pak ohroženy hodnotové systémy, založené na principech úcty k přírodě, tolerance a spolupráce mezi živými bytostmi.

Pro přežití lidstva je podstatné změnit sebepojetí člověka, toto pojetí změny člověka v jeho cílech, snažení, veškeré aktivitě je dnes široce spojováno s procesem výchovy, na niž je tak v nejrůznějších souvislostech kladen stále větší důraz (Horká, 2000).

Stejně jako Horká se i další odborníci zabývají nutností začlenit do současných výchovných cílů výchovu k hodnotám, nutností určitým způsobem upevňovat u dětí jejich hodnotové systémy. V nově vznikajících vzdělávacích programech a výchovných trendech je výchova k hodnotám zahrnována v souladu s potřebami současné společnosti.

Je možno souhlasit s názorem S. Kučerové, která uvádí, že problém člověka je problém hodnot, problém výchovy člověka je problém výchovy k hodnotám (Kučerová, 1996, s. 18).

1.3 Pojem hodnoty

Dříve, než se začneme zabývat problémem výchovy k hodnotám, je třeba objasnit, co lze vlastně chápat pod pojmem „hodnota“.

Uvedeme-li pojem hodnoty a dále pak výchova k hodnotám, můžeme na tyto pojmy pohlížet z různých hledisek. Též různí autoři uvádí několik různých definic pojmu hodnota ve významu hodnota morální.

Pedagogický slovník definuje hodnotu jako subjektivní ocenění nebo míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj. Některé hodnoty jsou sdíleny celými skupinami nebo celou společností. Určité hodnoty (např. morální) mají trvalou, „absolutní“ platnost, jiné jsou proměnlivé a mají krátkodobé trvání. Hodnotový systém je hierarchicky uspořádaný systém hodnot, které odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 81).

Částečně odlišné pojetí pojmu „hodnota“ uvádí E. Walterová, která chápe hodnoty jako koncepty žádoucího, ať už z hlediska společnosti, skupiny nebo jednotlivce. Toto pojetí představuje hodnoty nikoli jako kategorie silové,

kteře nejsou vnucovány, jsou nerepresivní, ale záleží více na subjektu, jak k určité hodnotě tíhne nebo se s ní identifikuje (Walterová, 2004, s. 149).

J. Křivohlavý klade důraz na rozdílnost pojmů „hodnota“ a „potřeba“. Rozdíl mezi potřebami a hodnotami je dán tím, že potřeby existují, i když si jich nejsme vědomi, jsou nám dány našim genetickým vybavením. Nejsou-li uspokojovány, neseme to jako něco nežádoucího, nepříjemného. S hodnotami je tomu jinak, ty si uvědomujeme, i když je případně zasuneme do našeho podvědomí. Můžeme říci, že hodnoty jsou naučené, na rozdíl od potřeb, které jsou vrozené (Křivohlavý, 2004, s. 94).

Výchově k hodnotám se věnují dlouhodobě L. a R. Eyrovi, kteří považují za hodnoty takové vlastnosti, jež prospívají jak člověku, který je uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná. Abychom odlišili základní hodnoty od dalších vlastností, dovedností a návyků, které také mohou být prospěšné, používáme ještě další upřesnění. Za hodnotu považujeme takovou vlastnost, která se násobí a prohlubuje, dokonce i když se na ni vědomě nesoustředíme. Dále považujeme za hodnotu takovou vlastnost, která se vyznačuje tím, že čím více ji projevujeme, ať ve vztahu k sobě nebo k druhým, tím více jí dostáváme od sebe nebo od druhých (Eyrovi, 2000, s. 13).

2. Výchova k hodnotám

2.1 Potřeba výchovy k hodnotám

V otázce výchovy k hodnotám vyvstává několik základních okruhů problémů. Můžeme sem zařadit otázky kým, kde, jak a v jakém věku mají být děti k hodnotám vychovávány. Lze se dále ptát, zda je nutno či možno vůbec děti k hodnotám vést ve školním prostředí, či zda to je pouze věcí rodičů a rodinné výchovy, a konečně, které hodnoty lze při výchově dětí považovat za podstatné.

2. 1. 1 Výchova k morálním hodnotám

Za základní hodnoty, ke kterým by měly být děti vedeny, a jejichž vštípení dětem se od výchovy obecně očekává, můžeme považovat hodnoty morální.

Nejzákladnějšími ze všech hodnot jsou hodnoty morální - to, o čem se člověk domnívá, že je dobré. Tento soubor hodnot se nazývá morálním kódem, který umožňuje člověku odlišovat to, co je dobré, od toho, co dobré není. Tím mu dává možnost orientovat se v životě jak soukromém, tak společenském (Křivohlavý, 2004, s. 94)

Výchovu k morálním hodnotám můžeme nazývat též mravní výchovou. Pod tímto pojmem si představujeme vedení dětí k určitému správnému chování, ať se již týká dětí samotných, vztahů mezi dětmi, vztahů dětem k dospělým, k přírodě, k celé společnosti. Průcha definuje mravní výchovu jako výchovné působení na žáka, jeho rozum, představy, postoje, city, vůli a jednání, aby byly v souladu s obecně uznávanými zásadami etiky (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 136). Etikou je pak nazývána teorie mravnosti, zabývající se hodnotovým základem postojů, jednání a chování lidí. Také může být etika chápána jako systém mravních norem, tvořících základ společnosti,

vymezujičích postavení člověka ve společnosti a poskytujících kritéria jeho morálního jednání (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 66).

Snažíme-li se vychovávat děti k morálním hodnotám a pěstovat u nich jisté mravní návyky, je důležité vědět, jakým způsobem vlastně dochází u dítěte k jeho morálnímu vývoji.

2. 1. 2 Morální vývoj dítěte

Morální vývoj dětí předškolního věku závisí především na způsobu výchovy v rodině, na emočním klimatu, který v rodině a v nejbližším okolí dítěte panuje, významně též závisí na klimatu a způsobu výchovy v předškolním zařízení, které dané dítě navštěvuje.

V tomto období si dítě osvojuje normy chování pomocí forem sociálního učení, jak zdůrazňují Čáp a Mareš. Morálně důležité postoje se osvojují v průběhu života, do značné míry již v dětství, interakcí jedince se společenským prostředím, především nejbližším. Vznik těchto postojů se vysvětluje napodobováním, identifikací a dalšími formami sociálního učení, ale také vyrovnáváním se s životními událostmi a zvládáním zátěže (Čáp, Mareš, 2007, s. 345). Ve výchově k morálním hodnotám tedy podstatně záleží na postojích dospělých lidí, se kterými se dítě nejčastěji setkává.

Zkoumáním morálního vývoje dětí se zabývalo mnoho odborníků, věnujících se výchově.

Způsob, jak jedinec vnímá morální problémy a pokouší se je řešit, popisují například Kohlbergovy stupně morálního vývoje:

1. stupeň: Odměna a trest. Člověk se chce vyhnout trestu a přizpůsobit se autoritám s převahou moci. Trest sice může potlačit nějaké jednání a vynutit žádané morální chování, ale může ztížit akomodaci směrem k vyššímu stupni.

2. stupeň: Účelové myšlení. Člověk chce uspokojit své vlastní zájmy a potřeby a žije přitom ve světě, kde je potřeba respektovat i zájmy druhých.
3. stupeň: Shoda s ostatními. Člověk chce splnit to, co od něj očekávají blízcí lidé. Je důležité mít dobré úmysly a pomáhat druhým.
4. stupeň: Orientace na společnost. Je správné podporovat společnost, skupiny nebo instituce. Člověk musí plnit svou povinnost a řídit se zákony.
5. stupeň: Sociální úmluva a individuální práva. Zákony jsou tu k všeobecnému blahu a chrání práva všech lidí. Má být dosaženo co možná nejvyššího užítku pro co nejvyšší množství lidí. Život a svoboda jsou hodnoty absolutního charakteru.
6. stupeň: Etické principy. Věříme v platnost všeobecných morálních principů a cítíme se jimi osobně vázáni (Heidbrink, 1997, s. 74).

Tentýž autor ve své knize o psychologii morálního vývoje dětí řeší též podstatnou otázku, zda je vůbec možné předat dětem své morální postoje a zásady. Vycházíme běžně z toho, že způsobům jednání, kterým jsme se naučili, je možno též naučit druhé. Lze se tedy morálnímu jednání nejen naučit, ale lze ho též vyučovat? Podle behavioristické teorie učení spočívá vyučování v tom, zpevňovat u jedince, který se učí, způsoby chování, jež se má naučit. Tím, že děti za určité jednání chválíme nebo káráme, ale i tehdy, když jen tvoříme část jejich prostředí, používáme behavioristický model zpevňování, aniž si to uvědomujeme (Heidbrink, 1997, s. 132).

Většina vychovatelů, ať již rodičů či pedagogů, se zřejmě shodne na potřebě základní výchovy dětí k mravním hodnotám alespoň v obecné rovině. Otázkou pak zůstává, v jakém prostředí by tato mravní výchova měla nejspíš probíhat.

2. 2 Prostředí pro výchovu k hodnotám

2. 2. 1 Výchova k hodnotám v prostředí školy

Již v kapitole o obecných cílech výchovy jsem narazila na otázku, čím má být naplněn obsah výchovy ve školním prostředí, ať je již míněna základní, mateřská či jiná škola, nebo další výchovné instituce.

V období druhé poloviny minulého století bylo mnoho rodičů i pedagogů znechuceno povinným ideologickým obsahem institucionální výchovy v naší zemi, kdy byla povinnost vychovatelů vést děti k jednotným „socialistickým hodnotám“, a to bez přemýšlení a uvažování nad jejich smyslem. Někteří pedagogové se snažili více či méně s úspěchem tyto povinnosti obcházet, část mladých lidí uvažujících o studiu pedagogiky odradilo od studia právě vědomí nutnosti vštěpovat v socialistické škole dětem hodnoty, které odporují jejich osobnímu přesvědčení. Poté, co v naší zemi došlo k potlačení totalitní vlády, začaly nabývat na významu úvahy, kterými hodnotami, a zda též mravními hodnotami, je nutno výchovu ve škole naplňovat.

Tyto otázky nabývají na významu v období vznikání nových kurikulárních dokumentů a vzdělávacích programů a klade si je též množství odborníků. Jaké univerzální lidské hodnoty mají být začleněny do školní edukace? Má vůbec školní edukace vytvářet v mladých lidech určité hodnoty a postoje (např. politické postoje) nebo má být hodnotově neutrální? Jsou ještě potřebné např. hodnoty vztahující se k vlastenectví, k vlastnímu národu nebo je žádoucí preferovat hodnoty nadnárodní, celoevropské, globální? (Průcha, 2000, s. 46).

V současném období, kdy se často setkáváme s voláním především po názorové pluralitě, svobodě postojů, volnosti v rozhodování a kdy je demokratická výchova mnohdy zaměňována za výchovu bez pravidel a bez jakéhokoliv omezování, nabývá výchova k mravním hodnotám významu.

Někdy se objevuje snaha tuto výchovu vytěsnit ze školního prostředí právě z důvodů proklamovaného svobodného rozhodování rodičů o výchově jejich dětí.

Brezinka zdůrazňuje, že v hodnotově nejisté společnosti je velké pokušení omezit školy na zprostředkování kultury vědy a rozšíření vzdělání rozumu na „vyvážené vzdělání“ pokládat buď za neproveditelné anebo ho úplně přenechat mimoškolním silám. To si však při tom, kolik času našim dětem a mládeži zabere škola, nemůžeme zodpovědět. Nikdo si nenárokují tolik jejich času, tolik jejich síly a tolik jejich schopností učit se jako škola. Formuje je i tím, co zanedbává na světonázorové a morální orientaci. Trvalá hodnotová neutralita není ve školním vyučování ani možná, ani žádoucí (Brezinka, 1996, s. 108).

Mnozí autoři se intenzivně zabývají problémem mravní výchovy ve školách, jako například Horká ve své knize o výchově v současném století. Hledání nových pedagogických směrů napomáhajících řešení výše uvedených problémů z hlediska výchovy vede k formulování koncepce globální výchovy. Podstatu této koncepce lze charakterizovat těmito základními principy:

1. Vzdělání pro rozvoj člověka s důrazem na všelidské hodnoty demokracie a humanity.
2. Respektování žáka, studenta jako člověka a jeho individuality, úcta k němu, princip vzájemného učení a ovlivňování.
3. Centrální úloha zkušenosti.
4. Systémové pojetí výchovy a vzdělání.
5. Nová role učitele a vzdělávacích institucí.
6. Svoboda výběru.
7. Vzdělání jako participace na demokracii.
8. Vzdělání pro globální občanství.
9. Vzdělání pro uvědomělou péči o Zemi.
10. Duchovní rozměr ve výchově a vzdělání

(Horká, 2000, s. 22).

V celé koncepci globální výchovy, konkrétně především v prvním a posledním z těchto principů je kladen důraz právě na výchovu k morálním hodnotám, na důležitost utváření humanistických postojů člověka. Dnes je zapotřebí aktualizovat hodnoty, které se v moderní kultuře pomalu, ale nyní již zřetelně vytrácejí, jako je harmonie, mír, spolupráce, sounáležitost, čestnost, právo, rovnost, soucit, porozumění, láska. Člověk je víc než jen pracovník nebo občan. Jestliže stát prostřednictvím svých škol, prosazováním tzv. prospěšné školské politiky a vyučovací strategie, podporováním pragmatismu, utilitarismu, soutěživosti, zanedbá výchovu k sebeuvědomění a solidaritě, k demokracii a humanitě, pak bude ekonomický úspěch znehodnocen a otřesen morálním kolapsem společnosti (Horká, 2000).

Někteří autoři se základní otázkou, totiž zda škola má vychovávat k mravním hodnotám, zabývají pouze okrajově či téměř vůbec, neboť automaticky předpokládají, že škola má hodnoty zprostředkovávat samozřejmě. Řada autorů pokládá pak roli školy v předávání mravních hodnot za nezbytnou.

Walterová představuje školu jako mravní záruku, jako záruku mravních hodnot. Normativní hodnotové systémy představují školu jako mravní garanci, která vede ke zdárnému mravnímu vývoji individua nebo mu alespoň napomáhá. Vytvoření nebo existence školy jako záruky hodnot předpokládá několik faktorů. Škola má takovou míru vážnosti, že její hodnotové působení je podepřeno autoritou a je legitimní. Legitimita působení se opírá o hodnotový konsenzus ve společnosti, o sdílenou představu mravného nebo dobře vychovaného člověka nebo dobré mravy všeobecně (Walterová, 2004, s. 157).

2. 2. 2 Výchova k hodnotám v rodinném prostředí

Pokud hovoříme o výchově v rodině, mnohdy implicitně předpokládáme, že rodinná výchova už sama o sobě obsahuje výchovu k hodnotám. Rodiče automaticky předpokládají, že svým dětem budou předávat své postoje, názory, hodnotové žebříčky. Skutečně se tak v rodinách děje, ať už vědomky na tom rodiče pracují, či nevědomky svým chováním a postoji tyto hodnoty předávají. Řekneme-li o nějakém dítěti, že je dobře vychované, myslíme tím jeho návyky, morální postoje k ostatním dětem i k dospělým. Naopak za nevychované dítě považujeme dítě, kterému rodiče či vychovatelé nepředali základní hodnoty, dítě, které se nechová podle běžných morálních norem ve společnosti.

V současné době se často hovoří o krizi rodiny, o změnách funkce rodiny. Základními funkcemi - kromě funkcí biologických, ekonomických, reprodukčních, emocionálních a podobně zůstávají stále funkce socializační a výchovné.

Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na její členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci (Kraus, Poláčková, 2001, s. 80).

S růzností pohledů na edukační procesy se v současné době setkáváme i s různými pohledy na rodinnou výchovu.. Mezi kulturami a ve vývoji kultur se mohou lišit názory a praktiky v tom, co mají rodiče od dětí vyžadovat, k jakým hodnotám a jak děti vést. Problém je o to složitější, že dnes souběžně působí

protikladné hodnotové systémy, což dále rodiče znejsťuje v cílech a metodách jejich výchovného působení.

Havlík a Koťa uvádějí tato pojetí výchovného působení rodičů:

1. Tradiční pojetí dává rodičům právo a povinnost předávat dítěti svůj hodnotový systém a představu o dobrém životě. Rodiče mohou dítěti bránit v poznání hodnot a norem chování, které rodiče neakceptují. Takto chápaná autorita rodičů posiluje integritu rodiny, ale může vést k vytváření různých předsudků, např. vůči jiným kulturám.
2. Demokratické pojetí rovněž počítá s povinností držet se hodnot rodičů, dává však místo diskuzi o jiných hodnotách. Dětem nejsou hodnoty vnucovány, přijímají je za vlastní.
3. Umírněně liberální koncepce předpokládá právo rodičů snažit se o to, aby dítě převzalo jejich hodnotový systém, avšak současně v přiměřeném věku rodiče podporují, aby se dítě seznámilo i s jinými hodnotovými systémy.
4. V důsledně liberálním pojetí rodičovské autonomie je ponecháváno na dítěti, jaké hodnoty si samo vybere. Toto pojetí otevírá prostor pro dynamický rozvoj osobnosti, ale rozvolňuje vztahy v rodině snižuje mezigenerační porozumění (Havlík, Koťa, 2002, s. 75).

2. 2. 3 Jednota ve výchovném působení

Při vedení dětí k morálním hodnotám se jeví jako velmi důležité, aby rodina, škola, eventuálně další výchovné instituce působící na hodnotovou orientaci dítěte měly alespoň podobný náhled na pořadí a důležitost hodnot, které dětem předávají. V některých rodinách se na způsobu výchovy a na tom, na které hodnoty klást důraz, nemohou shodnout ani rodiče mezi sebou, další rozpory pak často vznikají mezi generacemi rodičů a prarodičů. Ještě těžší je

pak spolupráce v oblasti morální výchovy se školou. Právě v době různosti pohledů na výchovu a nezakotvenosti mnoha rodičů v žádném hodnotovém systému může tato nejednotnost ve výchově být pro rozvoj dítěte velkým problémem.

Je zřejmé, že rodiče a učitelé mohou vykonat pro výchovu nejvíce, když se vzájemně shodují a když vychovávají ve stejném smyslu. Mají více společného, než si většina lidí uvědomuje. Patří k tomu zájem o dobro dětí; znalost nebezpečí, jimž jsou děti vystaveny; vědomí vlastní spoluodpovědnosti za jejich duševní kvality; radost z dařící se výchovy a starost vyvolaná vlastní nedostatečností v porovnání s ideálními představami. Je to dobrý základ pro získání vzájemného porozumění (Brezinka, 1996, s. 150).

2.3 Historické aspekty výchovy k hodnotám

V rámci úvah o výchově dětí k mravním hodnotám bude zajímavé zabývat se vývojem mravní výchovy a hodnotových modelů v našich zemích v minulých stoletích. Bylo by jistě poučné sledovat tento vývoj i v ostatních zemích, dokonce již od doby antiky, kdy vznikal první významný hodnotový model s velkým důrazem na neoddělitelnost krásy a dobra a všestranný rozvoj osobnosti. Ovšem tak široký pohled by přesahoval možnosti této práce, budu se tedy zabývat vývojem výchovy k hodnotám v naší zemi.

Od počátku psané historie našich zemí byla mravní výchova stejně jako další oblasti výchovy a vzdělávání v tehdejší době spjata s křesťanskou výchovou. Křesťanství přispělo k rozvoji naší středověké kultury a dalo nám i řadu symbolických postav, patronů a ochránců naší vlasti, jako například sv. Ludmila, sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Anežka.

Postupně se od oficiálního katolického modelu výchovy v našich zemích podobně jako v některých dalších zemích začínal odlišovat směr

opoziční, který konfrontoval feudální společenskou realitu s křesťanským ideálem a požadoval důsledný život „v duchu a pravdě“. Ideje českého reformačního hnutí a jeho mimořádně charakterních vůdčích osobností se staly trvalou a vždy znovu oživující tradicí naší národní výchovy. Mezi tyto osobnosti můžeme zahrnout především Jana Husa, Jeronýma Pražského, Petra Chelčického, Jana Blahoslava, Jana Amose Komenského (Kučerová, 1996, s. 100).

Názory Jana Amose Komenského na mravní výchovu a na výchovu obecně byly názory v jeho době převratnými a mnohé zůstávají platnými dodnes. Jako první se začal zabývat výchovou dětí již v předškolním věku, rady rodičům pro toto období sepsal ve svém Informatoriu školy mateřské, kde klade právě na výchovu k morálním hodnotám velký důraz.

Oznámeno pak již nejednou, že kdo se Bohu a lidem hoditi má, v trojím tomto, pobožnosti, mravích a literním umění všelikém, vycvičen býti musí. A protože všeho toho trého základy mocné v dítkách svých klásti povinni jsou rodičové v první hned této škole pěstování svého (Komenský, 1992, s. 60).

O reálném působení škol na mravní výchovu dětí můžeme hovořit teprve od konce 18. století, od období reforem zavedených v našich zemích Marií Terezií. V období 18. a 19. století byl obsah výchovy v našich zemích značně závislý na tehdejších společenských podmínkách.

Listující dějinami pedagogiky, mohli bychom sledovat kolísavou atmosféru našich škol od konce 18. století vlivem kolísavého rakouského a rakousko-uherského zákonodárství, vlivem opatření pokrokových či zpátečnických, protiklerikálních či klerikálních, vlivem ideologie oddanosti panovnickému domu, vlivem pronikání myšlenek osvícenských, vlasteneckých, národních, demokratických, později i socialistických (Kučerová, 1996, s. 101).

V období kolem přelomu 19. a 20. století neexistovala jednotnost pohledu na mravní výchovu dětí, odvíjela od různosti tehdejších pohledů na mravnost a na výchovu, které kolísaly mezi pohledem výchovy z hlediska

náboženského a dalšími směry, usilujícími o výchovu na nenáboženském základě.

Významnou osobností tehdejší doby byl kromě další odborníků též T.G. Masaryk, který ve svých spisech formuloval pojmy humanity a mravnosti. Humanita je pro Masaryka nejvyšším kritériem pro lidské jednání. Takové jevy, jako násilí, zneužívání moci, podvádění, zbabělost, chytračení, vypočítavost a prospěchářství se právě humanitě příčí. Humanita není pasivita, nýbrž usilovná každodenní práce, odpírání zlému, péče o zdravý rozvoj těla a ducha. Mravnost řeší především poměr člověka k člověku na základě lásky a úcty, na základě přiměřené náročnosti i sebeúcty (Kučerová, 1996, s. 102).

Začátkem 20. století docházelo v některých evropských státech k reformám mravní výchovy v souvislosti s objevujícími se protináboženskými tendencemi. Začínaly se objevovat myšlenky tzv. „laické morálky“. Problémy výchovy k morálním hodnotám řešily první mezinárodní sjezdy o mravní výchově v letech 1908 v Londýně, 1912 v Haagu a 1922 v Ženevě. V některých zemích (např. Francie) byla do škol zaváděna mravní výchova místo předmětu náboženství, který do této dobu výchovu k mravním hodnotám zajišťoval. U nás zavedl předmět mravní a občanské nauky a výchovy školský zákon z roku 1922, a to jako další předmět, vedle náboženství.

Ve 20. a 30. letech probíhala v naší republice široká diskuze o laické, přirozené morálce a o obsahu mravní a občanské výchovy ve školách. Vystupovali v ní se svými názory odborníci jako například F. Čáda, F. Krejčí, I.A. Bláha, E.Rádl, J.B. Kozák, E. Svoboda a další. Diskuze vyústila v potřebu stanovení jednotných pedagogických programů a cílů, v potřebu uceleného pojetí člověka, lidské osobnosti, jejího vnitřního života a svědomí. Přestože období první republiky bylo z hlediska hodnotových systémů a programů nejednotné, měla první republika silné ideové zakotvení. Každý žák se již od vstupu do školy učil, že ideály, na kterých republika vznikla a na kterých jedině může trvat, jsou demokracie a humanita (Kučerová, 1996).

Prudkým zlomem ve vývoji všech oblastí pedagogiky, tedy i mravní výchovy, byla 2. světová válka a nástup totality. V době totalitního režimu byla výchova k mravním hodnotám potlačena. Výklad etiky v době totality spočíval na několika jednoduchých předpokladech. Problém dobra a zla byl naivně pokládán za vyřešený revolučním nástupem k přeměně společenského řádu, veškeré „zlo“ se redukovalo na přežitky kapitalismu ve vědomí, beztřídní společnost byla líčena jako nejvyšší dokonalá a bezkonfliktní. Hodnoty existující mimo třídní zájmy, tzn. hodnoty obecně lidské, osobnostní, národní, celospolečenské, všelidské, byly zneuznány. Většina morálních hodnot byla odhozena jako zbytečná a škodlivá zátěž minulosti (Kučerová, 1996, s.108).

Po skončení totalitního režimu nastalo období hledání a utváření nových pohledů na obsahy a cíle výchovy. Pedagogové a tvůrci vzdělávacích doporučení a programů si uvědomovali, že praxe našeho školství je částečně stále zatížena jednostranným intelektualismem a redukcí rozvoje osobnosti na pasivní přijímání poznatků. Žáci se učí reprodukovat učivo, znát, pamatovat, vědět, ale neučí se uspokojivou měrou emocionálně prožívat, chtít, chápat smysl, jednat, tvořit.

V nově pojímaných edukačních záměrech je třeba se zaměřit na výchovu k hodnotám. Lidská osobnost se totiž neformuje tím, co se nezúčastněně dozvídá, co přijímá jako dané a hotové, nýbrž tím, jak objevuje hodnoty, jak se s nimi identifikuje, jak je přijímá do svého vnitřního světa (Kučerová, 1996, s. 49).

Postupně vznikají nové dokumenty a výchovné programy, edukační procesy se snaží přiblížit evropskému standardu a modernímu evropskému pojetí pedagogiky. V oblasti mravní výchovy se začínají opět prosazovat všelidské hodnoty, výchova k hodnotám se objevuje v nových souvislostech a je zakotvena též v kurikulárních dokumentech, které vznikají na základě mezinárodních zkušeností a programů.

3. Výchova k hodnotám ve vzdělávání

3.1 Výchova k hodnotám v dokumentech vzdělávací politiky

3.1.1 Výchova k hodnotám v obecných kurikulárních dokumentech

Dokumenty vzdělávací politiky v naší republice vznikaly na základě analýz a hodnocení českého školství uskutečněných našimi i zahraničními odborníky, ale také na základě diskuzí veřejnosti. Vychází též ze zahraničních zkušeností a doporučení.

Jedním z nich je například zpráva Unesco „Vzdělávání pro 21. století“, která obsahuje výstižně formulované „čtyři pilíře vzdělávání“:

1. učit se poznávat – osvojit si nástroje pochopení, učit se učit a myslet, využívat zkušenosti
2. učit se jednat – být schopen aplikovat poznatky v praxi, vyrovnávat se s různými situacemi, pracovat v týmu
3. učit se žít společně – porozumět sobě i jiným, učit se komunikovat, zvládat konflikty, mít úctu k hodnotám pluralismu a vzájemnému porozumění, zaměřovat pozornost k sociálním dovednostem, respektovat názory druhých a spolupracovat s nimi
4. učit se být – ve smyslu utváření a rozvíjení vlastní osobnosti rozvíjet jedince v oblasti myšlení i citů, hodnot, postojů i osobní odpovědnosti, umožnit řešit své vlastní problémy, činit vlastní rozhodnutí a nést odpovědnost sám za sebe (Horká, 2000, s. 14).

V České republice je základním dokumentem, v němž jsou zakotveny hlavní cíle naší vzdělávací politiky „Národní program rozvoje vzdělávání v České republice“, tzv. „Bílá kniha“, vznikající v roce 2001.

Bílá kniha vychází ze zpráv o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy (například „Školství na křižovatce“, „Na prahu změn“) a navazuje na publikaci Evropské unie „České vzdělávání a Evropa“. Významným zdrojem pro stanovení záměrů a doporučení obsažených v Bílé knize byla též veřejná diskuze „Výzva pro deset milionů“. Díky ní se k navrhovaným otázkám mohli vyjadřovat představitelé různých výchovně vzdělávacích institucí, pracovníci školské správy, především však školy a pedagogičtí pracovníci.

Bílá kniha je strategickým dokumentem. Jsou zde popsány vize jednotlivých kurikulárních programů vznikajících na všech vzdělávacích stupních.

Na dítě je v dokumentu pohlíženo jako na nehotovou, ale otevřenou bytost, která k plnému lidství dospívá teprve mezi druhými lidmi, v životě ve společnosti. Čím složitější je život ve společnosti, tím větší objem znalostí a dovedností si musí každý jedinec osvojit. Čím větší je míra individuální svobody, tím více záleží na osobní zralosti, odpovědnosti a tvořivosti každého občana. Čím více možností se člověku dává, tím víc záleží na jeho vlastních mravních a lidských kvalitách, aby si z nich dokázal dobře vybrat (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001, s. 13)

Vedle Bílé knihy, která kromě jiného vytýčila jako úkol vypracování rámcových programů pro různé stupně vzdělávání, vznikaly i další dokumenty. Zakotvení výchovy k hodnotám můžeme nalézt například ve zprávě „Učení je skryté bohatství“. Jak uvádí Walterová, v tomto dokumentu se hovoří o hodnotách jako kultura a duchovní hodnoty, konkrétně jsou uváděny například tolerance, humanismus a další (Walterová, 2004, s. 168).

V různých vzdělávacích programech jsou pak hodnoty uváděny více či méně konkrétně v pojetí a v cílech vzdělávání.

3. 1. 2 Zakotvení výchovy k hodnotám v RVP PV

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) stanovuje pojetí předškolního vzdělávání a uvádí jeho zásadní úkoly.

Úkolem institucionalizovaného předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu. V úzké vazbě na ni má pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání má smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti odbornou péči. Mělo by usilovat, aby první vzdělávací krůčky dítěte byly stavěny na promyšleném a lidsky i společensky hodnotném základě. Čas prožitý v mateřské škole by se měl stát pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělávání.

Jako jeden z důležitých úkolů stanovuje RVP PV kromě jiného právě výchovu k hodnotám. Úkolem předškolního vzdělávání je rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané (RVP PV, 2004, s. 5).

Obecné záměry vzdělávání jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání vyjádřeny pomocí třech rámcových cílů:

1. Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání.
2. Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost.
3. Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Výchova k hodnotám je zřejmě nejcíleněji zakotvena v druhém rámcovém cíli. Tento cíl vede k osvojování základních hodnot, důležitých pro spokojený a smysluplný život člověka.

Konkrétněji jsou v RVP PV uváděny možnosti výchovy k hodnotám v rámci vzdělávacího obsahu rozpracovaného do pěti vzdělávacích oblastí. Zakotvením výchovy k hodnotám v jednotlivých vzdělávacích oblastech se dále podrobně zabývám v praktické části práce.

3. 2 Možnosti výchovy k hodnotám

3. 2. 1 Osobnost vychovatele

Uvažujeme-li o aspektech výchovy dětí předškolního věku k hodnotám, je třeba se zamýšlet též nad způsoby a možnostmi této výchovy. O tom, jak vlastně nejlépe děti k mravním hodnotám vychovávat, uvažuje zřejmě každý z rodičů i pedagogů. Základní otázkou může být to, zda je lépe snažit se klást důraz na mravní výchovu při každé činnosti s dětmi, či zda cíleně vytvářet možnosti přímo určené pro výchovu k mravním hodnotám.

Dobrý vychovatel dokáže v jakékoliv práci s dětmi nacházet a vytvářet situace, jak nabízet dětem možnosti nacházení pravých hodnot. K hodnotám vychováváme děti i pomocí našeho vlastního chování, našich reakcí, hodnocení dětské práce, naší komunikace s nimi.

Děti už od předškolního věku dokáží dobře rozpoznat, zda pedagog opravdu zastává názory a hodnoty, ke kterým je vede. Rodič, který děti nabádá k úctě ke starým lidem, ale sám posléze pohrdlivě hovoří o rodičích svého partnera, ukazuje dětem, že jím vštěpované zásady nemusí být brány vážně. Stejně postupují rodiče či pedagogové, kteří učí děti pravdomluvnosti, ale sami se nechají třeba zapírat do telefonu. Podobně konají ti, kteří chtějí, aby se děti uměly omluvit druhému, ale sami svou chybu nedokáží přiznat. Další příkladů, které nám ukazují, jak velice záleží při výchově na jednání vychovávajícího, bychom mohli nalézt bezpočet.

Osobnost vychovatele je při výchově velmi důležitá. Velice záleží na přístupu dospělých k dětem, na tom, zda vyžadují především autoritu, poslušnost, či zda jde o partnerský vzájemně respektující přístup. Pokud si dospělí přejí, aby se děti chovaly s respektem k druhým lidem, musí samy děti zažívat respekt od dospělých.

Respektovat děti znamená vědomě opustit mocenský, manipulativní přístup ve výchově a vzdělávání. To neznamená, že si pak budou děti dělat, co chtějí. Existují respektující a přitom účinné způsoby, jak zprostředkovávat dětem tolik potřebné hranice chování. Jejich účinnost spočívá v tom, že budují morálku opřenou o zvnitřněné hodnoty, podle nichž budou děti zvažovat své chování i tehdy, když na blízku nebude žádná „kontrola“ (Kopřiva a kol., 2006, s. 5).

Jak uvádí R. Fisher, na děti působí vychovatelé velmi silně svým příkladem, děti jsou vychovávány k hodnotám též díky prostředí, ve kterém žijí.

- Když děti žijí s kritikou, učí se odsuzovat.
- Když děti žijí s nepřátelstvím, učí se bojovat.
- Když děti žijí s posměchem, učí se bázlivosti.
- Když děti žijí s zahanbením, učí se provinilosti.
- Když děti žijí s tolerancí, učí se trpělivosti.
- Když děti žijí s povzbuzením, učí se sebedůvěře.
- Když děti žijí s bezpečím, učí se věřit.
- Když děti žijí s nestranností, učí se spravedlnosti.
- Když děti žijí s chválou, učí se oceňovat.
- Když děti žijí s uznáním, učí se sebeúctě.
- Když děti žijí s přízní a přátelstvím, učí se nacházet ve světě lásku (Fisher, 1997, s.136).

3. 2. 2 Různé přístupy k hodnotové výchově

Hledání způsobů a možností výchovy k mravním hodnotám je důležitou činností každého předškolního pedagoga.

Podrobně se mravní výchovou zabývá ve svých knihách S. Kučerová, která klade důraz na vytváření činností a situací vedoucích k mravní výchově. Kučerová připomíná, že lidská osobnost se ke své autentičnosti a tvořivosti, svobodě a odpovědnosti, všestrannosti a celistvosti může rozvíjet jen v rozmanitých životních činnostech, situacích a mezilidských vztazích. Rozvíjí se v oblasti poznávání, učení, studia, teorie, v práci manuální, fyzické, v oblasti estetických hodnot a umění, v oblasti her a sportu. Základní lidské vlastnosti podmiňují lidské činnosti, podněcují je, ovlivňují jejich průběh i výsledky. V činnostech se vlastnosti projevují, realizují, rozvíjejí, zdokonalují, kultivují. Pedagogice přísluší projektovat činnosti, ve kterých se člověk stává člověkem, umožňovat mu, aby získal zkušenosti pravého života, podněcovat jej a povzbuzovat na cestě k hodnotám lidskosti, pomáhat mu na ní, aby nezabloudil, aby vytrval (Kučerová, 1992, s. 42).

Důležitým a podstatným způsobem mravní výchovy je bezesporu způsob života a hodnotové postoje vychovatele. Výchovu pomocí vlastního příkladu praktikuje, ať už vědomě či nevědomě, v pozitivním, nebo i negativním slova smyslu každý pedagog i rodič. Ovšem cílená výchova k mravním hodnotám neznamená pouze dávat dětem pozitivní příklad správného chování. Též je potřeba hledat možnosti a způsoby, kterými je možno mravní hodnoty u dětí upevňovat, aby docházelo k jejich zvnitřnění.

V odborné literatuře lze nalézt například tyto možnosti, jak přistupovat k mravní výchově:

- a) Učit o hodnotách (morální nebo hodnotové vzdělávání je realizováno ve vztahu poznávání pravdy, objasňování hodnot, orientace na mravní vědění).

- b) Pracovat s hodnotami, diskutovat, probírat, aniž by hodnoty byly předem dány.
- c) Učit hodnotami k hodnotám (hodnotová výchova expozicí mravní atmosférou).
- d) Podporovat žádoucí hodnoty (smyslem je vytvořit smysluplnou hodnotovou orientaci).
- e) Orientovat na zážitek a zkušenost s hodnotami a vlastní výpověď (vytváření mravní situace a vyrovnávání se s následky vlastního jednání).
- f) Tvořit nové hodnoty, které jsou v souladu se zájmy (dítěte, společnosti) a plně odpovídají aktuálním potřebám (Walterová, 2004, s. 174).

Rodiče předškolních dětí, stejně jako učitelky v mateřských školách, mohou mnohé situace z běžného života použít pro výchovu k hodnotám. Důležité je si s dětmi povídat o tom, co prožívají, naslouchat jejich názorům na prožité zkušenosti, být otevření k porozumění jejich pocitům. Pro výchovu k hodnotám není ideální příliš jasně hodnotit, co my samy považujeme či nepovažujeme za správné a nesprávné. Lépe je ukazovat dětem různé možnosti a vyvodit možné důsledky jednání, tak, aby samy dospěly k tomu, co je žádoucí.

Dobrou možností, jak dětem ukázat správné hodnoty, je předčítání a vyprávění různých příběhů i pohádek. V mnoha klasických pohádkách je mravní výchova otevřeně či skrytě obsažena a děti dokáží dobře chápat její smysl, jsou-li od malička vedeny k přemýšlení o slyšeném. Možností je též pohádky a příběhy vymýšlet. Děti mají rády příběhy o svých vrstevnících, mohou se s nimi identifikovat a vžít se do jejich rolí, což opět je dobrou možností pro výchovu k mravním hodnotám. Role postav z pohádek a příběhů si můžeme s dětmi zahrát za použití forem tvořivé dramatiky. Děti velmi rády hrají různé scénky, i při volné hře často volí hry „na někoho“. V těchto hrách

lze dobře pozorovat, jak dokonale dokáží zopakovat postoje a chování postav z příběhů i z prožitých situací.

Existují též různé tematicky zaměřené hříčky a pohybové hry, mnohé učitelky či mnozí rodiče dokáží též vymýšlet různé další nebo existující hry přizpůsobit tak, aby vyhovovaly danému výchovnému záměru. Mnoho zajímavých nápadů lze též nalézt v literatuře, například v knize manželů Eyrových „Jak naučit děti hodnotám“ či E. Svobodové „Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání“.

Chceme-li vštěpovat mravní hodnoty, které považujeme za důležité, je třeba, aby děti znaly tyto hodnoty, aby měly jasně daná pravidla chování. Dobré je vytvářet pravidla chování spolu s dětmi, povídat si o tom, proč to které pravidlo je důležité a jaké jsou důsledky jeho dodržování i nedodržování. Dobrou možností, kterou využívají mnohé mateřské školy, je tato pravidla společně výtvarně zpracovat, umístit je na viditelném místě a občas si připomínat dodržování těchto zásad.

Svou roli při posilování dobrého chování též hraje způsob, jakým reagujeme na správné a nesprávné chování dětí. Správné, pozitivní chování je dobré oceňovat. Na druhé straně negativnímu chování je lépe nevěnovat přílišnou pozornost a nebo, jestliže to vyžaduje okamžitá situace, řešit rozmluvou o porušení daného pravidla či nedodržení dané hodnoty. Osvědčeným způsobem je řešit eventuelní spory i oceňovat to dobré dohromady s dětmi ve společném rozhovoru, kdy mohou děti samy vyjádřit své názory a pocity k dané situaci.

3. 2. 3 Výchova k hodnotám v masmédiích

Specifickou oblastí, která ovlivňuje hodnotovou orientaci současných dětí, jsou masové komunikační prostředky (dále masmédia). Již mezi dětmi předškolního věku téměř nenajdeme dítě, které by ve větší či menší míře pravidelně nesledovalo některé televizní či rozhlasové pořady. Děti se ve stále nižším věku dokáží orientovat na internetu a používat počítač. Otázkou je, jaké hodnoty dětem sledování masmédií zprostředkovává.

Masmédia plní celou řadu rozmanitých funkcí, mezi nimi též funkci výchovnou, hodnotovou, humanizační, socializační a další. Svým velmi širokým polem působnosti mohou masmédia silně ovlivňovat společnost, a to jak pozitivně, tak bohužel i v negativním slova smyslu. Zvláště nebezpečné může být nekontrolované působení televizních pořadů na malé děti. B. Kraus uvádí, že masová média a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování nejmladší generace (Kraus, Poláčková, 2001, s. 70).

Problémem je, že děti v předškolním věku, a částečně i ve školním věku, ještě nedokáží dobře rozlišovat film, reklamu, zprávy od reality. Těmito otázkami se do hloubky zabývá J. Musil. Zdůrazňuje, že působení médií je tím silnější, čím méně předchozích znalostí a zkušeností je k dispozici pro kritické zhodnocení informace a čím méně jsou ustálené hodnotové a morální postoje. Tyto faktory vedou k vyššímu ohrožení dětí a mládeže. Z jednotlivých příčin pak vystupuje do popředí zejména:

- dětská zvědavost a vnímavost
- nepřipravenost dětské psychiky (proto je násilí na obrazovce nebezpečnější než krutost ve vyprávěné nebo čtené pohádce, kterou si dítě představuje úměrně svému věku)
- podstatně snížená schopnost dítěte vytvořit si odstup od děje
- návodovost zobrazeného násilí
- hlubší a trvalejší vtištění až do polohy trvalých vzorů jednání (Musil, 2007, s. 78).

Uvedené poznatky se netýkají pouze televize, ale čím dál více též internetu a počítačových her (u 65 % počítačových her uvádí výrobce doporučený věk dětí již od tří let). V posledním desetiletí se působením masmédií na dětskou psychiku začíná zabývat mnoho odborníků a klade se důraz na důležitost mediální výchovy.

U dětí předškolního věku největší zodpovědnost za ovlivňování dětí masmédií leží na rodičích. J. Musil uvádí, že pro zcela malé děti mají vybírat pořady, které mohou vidět, zásadně rodiče. Rodiče se mají dívat spolu s dětmi, sledovat jejich reakce a napomáhat tomu, aby pochopení odpovídalo výchovnému stylu rodiny. Starší děti pak rodiče učí vybírat si pořady podle kritérií, odpovídajících stylu rodiny (Musil, 2007, s. 82).

Na intenzitu ovlivňování hodnotových postojů dětí předškolního věku masovými médii mohou kromě rodičů mít vliv i pedagogové. Děti velmi rády sdělují jak kamarádům, tak i paní učitelce, co v televizi viděly, na co měly možnost se dívat. Díky tomu, že u předškolního dítěte je učitelka silnou autoritou, velmi záleží na jejím postoji ke zhlédnutému pořadu. Je dobré, pokud učitelka zná alespoň rámcově právě vysílané pořady pro nejmenší. Dává jí to možnost reagovat negativně na shlédnutí nevhodného pořadu, naopak pozitivně hovořit o tom, co v televizi dávají pro děti pěkného. Velmi ovšem záleží na pedagogickém taktu učitelky, aby nepromyšleným negativním hodnocením nezraňovala děti. Naopak může dokázat z reakcí na televizní pořady vytěžit mnoho podnětů pro mravní výchovu dětí v předškolním věku.

Hromadné sdělovací prostředky v každém případě více či méně silně ovlivňují mravní postoje a vývoj morálního usuzování předškolních dětí. Záleží na rodičích, učitelkách a dalších vychovávajících osobách, jakým směrem se toto ovlivňování bude zaměřovat.

Rodiče a všichni ostatní vychovatelé předškolních dětí jsou odpovědní za mravní vývoj každého svěřeného dítěte. Možnostmi výchovy k hodnotám a názory rodičů i pedagogů na tuto problematiku se dále zabývám v praktické části této práce.

III. Praktická část

4. Cíle praktické části

- zkoumat zakotvení výchovy k mravním hodnotám v základních kurikulárních dokumentech
- zjišťovat, co očekávají rodiče od mateřské školy, a do jaké míry je pro ně podstatná výchova k morálním hodnotám
- zjišťovat názory učitelek mateřských škol na výchovu k hodnotám

5. Popis použitých metod

K naplnění cílů praktické části práce jsem zvolila a použila následující metody:

5.1 Analýza dokumentů

Metodou analýzy dokumentů jsem se snažila zjistit, jakým způsobem jsou uváděny postoje k výchově k hodnotám v jednotlivých vzdělávacích oblastech v RVP PV.

Zároveň jsem tuto metodu použila ke zkoumání zakotvení výchovy k morálním hodnotám ve Školním vzdělávacím programu „Tvoříme mosty“, což je vzdělávací program mateřské školy, ve které pracuji.

5.2 Dotazník

Názory rodičů i učitelek dětí předškolního věku na výchovu k morálním hodnotám v mateřské škole jsem zkoumala pomocí dotazníkové metody.

V dotazníku jsem zvolila dva typy otázek. Pro zjišťování údajů kvantitativního typu to byly otázky uzavřené – strukturované, které dávaly dotazovaným možnost několika voleb. Pro zjišťování názorů rodičů a učitelek jsem zvolila škálové položky s víceúrovňovou škálou.

Postoje rodičů i učitelek k dané problematice jsem v dotazníku dále zjišťovala pomocí metody nedokončených vět. Tato metoda dává možnost spontánního vyjádření názorů a přesvědčení respondentů.

5.3 Rozhovor

Dotazníkovou metodu jsem částečně kombinovala s metodou rozhovoru. Zvolila jsem metodu řízeného rozhovoru, kdy jsem s rodiči a učitelkami osobně probírala jednotlivé otázky z dotazníku. Řízený rozhovor dává možnost proniknout hlouběji do motivů a postojů respondentů. Proto jsem tuto metodu zvolila přibližně u třetiny z celkového počtu respondentů.

Díky kombinaci více metod byla lépe zajištěna validita a reliabilita výzkumu. Při vyslovování závěrů jsem se neopírala pouze o jeden zdroj informací.

6. Zakotvení výchovy k hodnotám v kurikulárních dokumentech (stručná analýza)

6.1 Postoje k hodnotám v jednotlivých oblastech RVP PV

Jak již bylo nastíněno v teoretické části práce, je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) zásadním dokumentem pro současné pojetí výchovy a vzdělávání v mateřských školách. Stanovuje pojetí předškolního vzdělávání a uvádí jeho zásadní úkoly.

Jako jeden z důležitých úkolů uvádí RVP PV, kromě jiného, právě výchovu k hodnotám. V dokumentu můžeme nalézt zakotvení výchovy k hodnotám v rámcových cílech, klíčových kompetencích a nejkonkrétněji pak ve vzdělávacím obsahu.

Důležitost úkolu vštěpovat dítěti podstatné hodnoty se uvádí v kapitole o pojetí předškolního vzdělávání. Úkolem předškolního vzdělávání je rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení. Stejně tak je úkolem předškolního vzdělávání učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané (RVP PV, 2004, s. 5).

Obecné záměry vzdělávání jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání vyjádřeny pomocí třech rámcových cílů, z nichž jeden se týká konkrétně výchovy k hodnotám. Tímto cílem je osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost (RVP PV, 2004, s. 8).

6. 1. 1 Zakotvení ve vzdělávacích oblastech RVP PV

Vzdělávací obsah v RVP PV je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické (dítě a jeho tělo), psychologické (dítě a jeho psychika), interpersonální (dítě a ten druhý), sociálně–kulturní (dítě a společnost) a enviromentální (dítě a svět).

V popisu dílčích cílů a očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech můžeme nalézt konkrétní zmínky o výchově k hodnotám:

Například oblast „*Dítě a jeho tělo*“ zahrnuje mezi dílčí cíle vytváření zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu. Důležitým cílem je též osvojení poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí. Mezi očekávanými výstupy je například uvedeno rozlišování chování, které neohrožuje zdraví, bezpečí a pohodu ani dítěte samotného, ani druhých lidí (RVP PV, 2004, s. 14 -15).

Ve vzdělávací oblasti „*Dítě a jeho psychika*“ můžeme nalézt mezi očekávanými výstupy například schopnost dítěte komunikovat s druhými lidmi, naslouchat jim, rozvíjet pozitivní city k sobě i ke druhým (RVP PV, 2004, s. 16 -17).

Důležitou schopností z hlediska výchovy k morálním hodnotám je též schopnost vyjádřit souhlas i nesouhlas, dokázat říci “ne“ v situacích, které to vyžadují, dokázat respektovat stanovená a pochopená pravidla (RVP PV, 2004, s. 20- 21).

Oblast „*Dítě a ten druhý*“ zahrnuje mezi dílčí cíle posilování prosociálního chování a vytváření prosociálních postojů (RVP PV, 2004, s. 21). Tyto cíle jsou pro rozvoj morálního citění dítěte velmi důležité. V očekávaných výstupech v této oblasti je uváděna například spolupráce s ostatními, respekt k právům druhých lidí, dodržování pravidel vzájemného soužití (RVP PV, 2004, s. 22). Důležitými hodnotami je též umění respektovat potřeby jiných dětí, dělit se s nimi, vnímat potřeby a přání slabších či

postižených dětí, soucítit s druhými a dokázat nabídnout pomoc (RVP PV, 2004, s. 23).

Ve vzdělávací oblasti „*Dítě a společnost*“ je jako dílčí vzdělávací cíl uváděn rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí, přináležet k tomuto společenství a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané (RVP PV, 2004, s. 23). Dále se ve stejné oblasti uvádí jako dílčí vzdělávací cíl vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách (RVP PV, 2004, s. 24). Mezi očekávanými výstupy jsou uváděny například následující schopnosti dítěte: chovat se zdvořile, přistupovat k druhým s úctou, respektovat rozdílné vlastnosti a názory vrstevníků, mít představu o základních společenských normách. Dále se mezi očekávané schopnosti dítěte na konci předškolního období řadí v rámci této vzdělávací oblasti například: zacházet šetrně s vlastními i cizími věcmi, pomůckami, hračkami, dokázat dodržovat pravidla, jednat spravedlivě (RVP PV, 2004, s. 25).

V rámci popisu vzdělávací oblasti „*Dítě a společnost*“ jsou též uvedena některá rizika, na která musí pedagog pamatovat při plánování činností vedoucích k mravní výchově předškolních dětí. Těmito riziky může být například nevhodný mravní vzor okolí, kdy jsou děti svědky nespravedlivého, nezdvořilého, hrubého, ironického, popřípadě agresivního chování, netolerantních, necitlivých či nevšímavých postojů a podobně. Také nevhodné vzory v médiích mohou ohrožovat úspěch vzdělávacího záměru pedagoga (RVP PV, 2004, s. 25). Mezi riziky souvisejícími s výchovou k morálním hodnotám je uváděno také například riziko potlačování autonomního chování dítěte v zájmu zkratkovitého dosažení vnější disciplíny a poslušnosti. Podobným rizikem je též schematické mravní hodnocení bez možnosti dítěte vyjádřit vlastní úsudek (RVP PV, 2004, s. 26).

Oblast „*Dítě a svět*“ má mezi dílčími vzdělávacími cíli uvedeno rozvíjení úcty k životu ve všech jeho formách (RVP PV, 2004, s. 26). Z naplňování tohoto cíle může pedagog vycházet při výchově k dalším morálním hodnotám. Jestliže naučíme děti mít úctu ke všemu živému, snáze se

pak bude učit toleranci, laskavosti, vcítění, slušnosti, poctivosti a mnoha dalším hodnotám. Pozitivní vnímání světa kolem nás je dále uváděno mezi očekávanými výstupy. Dítě se má učit vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý – jak svět přírody, tak i svět lidí (RVP PV, 2004, s. 27).

6. 1. 2 Postoje k hodnotám z hlediska klíčových kompetencí

Dílčí cíle v uvedených oblastech jsou cestou k rozvoji klíčových kompetencí. Jak je uvedeno v RVP PV, reprezentují klíčové kompetence jednu z cílových kategorií. Cesta k nim vede přes očekávané výstupy. Klíčové kompetence jsou formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, důležitých pro osobní rozvoj každého jedince. Jejich pojetí i obsah vychází z hodnot společností přijímaných a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence přispívají ke vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu člověka a k posilování funkcí občanské společnosti (RVP PV, 2004, s. 9).

Předškolní vzdělávání v každé mateřské škole by mělo směřovat k naplňování klíčových kompetencí u každého dítěte na takové úrovni, která je pro něho dosažitelná. Též z hlediska výchovy k morálním hodnotám by mělo být cílem učitelky vybavit každé dítě takovými schopnostmi, dovednostmi a postoji, které ho nasměrují k postupnému naplňování klíčových kompetencí v jeho budoucím životě.

V RVP PV je uvedeno pět klíčových kompetencí (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence činnostní a občanské). Z hlediska výchovy k hodnotám můžeme nalézt v popisu jednotlivých kompetencí například tyto schopnosti, dovednosti a postoje:

Kompetence k učení:

- dítě klade otázky a hledá na ně odpovědi, chce porozumět jevům a dějům, které vidí kolem sebe, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo
- dítě se učí hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých

Kompetence k řešení problémů:

- dítě si všímá problémů v bezprostředním okolí
- řeší problémy, na které stačí, náročnější situace řeší s pomocí dospělého
- chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, uvědomuje si, že svou aktivitou může situaci ovlivnit

Komunikativní kompetence:

- dítě chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit

Sociální a personální kompetence:

- dítě si umí vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování
- vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost
- ve skupině se dokáže prosadit i podřídít, umí se domlouvat a spolupracovat, je schopné respektovat druhé
- dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla
- je schopno chápat, že lidé jsou různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným

Činnostní a občanské kompetence:

- dítě chápe, že se může svobodně rozhodovat o svém jednání, ale že za svá rozhodnutí odpovídá
- má základní představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami, i co je s nimi v rozporu a snaží se podle toho chovat
- uvědomuje si práva svá i práva druhých, učí se je hájit a respektovat, chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu

6. 2 Výchova k hodnotám v ŠVP mateřské školy se zaměřením na křesťanskou výchovu

Výchova k hodnotám je nedílnou součástí výchovy a vzdělávání v každé mateřské škole. Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost, je jedním z rámcových cílů RVP PV. Z tohoto důvodu by měly mít všechny mateřské školy ve svém školním vzdělávacím programu uvedeny způsoby a prostředky, kterými tento cíl naplňují.

Otázkou, do jaké míry a jakými způsoby je výchova k morálním hodnotám zakotvena ve školních vzdělávacích programech různých mateřských škol, se zabývám ve výzkumné části práce.

V této kapitole se věnuji podrobněji otázce, jakým způsobem zahrnuje výchovu k hodnotám školní vzdělávací program (dále ŠVP) mateřské školy zaměřené na křesťanskou výchovu. Jedná se o mateřskou školu, kde jsem zaměstnána.

6. 2. 1 Zakotvení výchovy k hodnotám v charakteristice ŠVP

ŠVP má název „*Tvoříme mosty*“, motto programu zní:

„Lidský život je jako velká řeka.

Poznáváním nových skutečností, učením se mravním hodnotám, navazováním vztahů k lidem kolem nás tvoříme mosty přes řeku.

Záleží na každém z nás, kolik mostů dokážeme vytvořit...“ .

V charakteristice naší mateřské školy je jako jeden ze základních pilířů výchovně vzdělávací činnosti uvedena především výchova k mravním hodnotám. Vzhledem k tomu, že škola je svým zaměřením křesťanská, jedná se především o hodnoty, založené na křesťanském základě. V programu je kladen důraz na budování vztahů mezi lidmi, poznávání světa kolem sebe i poznávání sebe samého. Jak napovídá název ŠVP „*Tvoříme mosty*“ i motto mateřské školy, snažíme se děti naučit tvořit pomyslné mosty samy k sobě, k druhým lidem, ke světu kolem nás.

Výchova k morálním hodnotám je důležitou myšlenkou základní vize pedagogů z mateřské školy. Naší vizí je vytvořit z MŠ opravdu rodinnou školku, kde bude panovat ovzduší pohody, důvěry, přijímání druhého člověka takového, jaký je. Snažíme se důsledně uplatňovat respektující přístup k dětem. Chceme vštěpovat dětem základní křesťanské i obecně lidské mravní hodnoty, jako jsou poctivost, úcta, láska, citlivost, vlídnost, nesobeckost, spravedlnost, odpuštění, spolehlivost, pravdivost a další.

Pro naplňování naší vize jsou v charakteristice ŠVP stanoveny následující základní cíle, které jsou v souladu s rámcovými cíli RVP PV:

- formovat mezilidské vztahy mezi dětmi;
- učit se umění správně rozlišovat mezi dobrem a zlem;

- poskytovat dostatek podnětů a prožitků důležitých pro všestranný rozvoj dítěte;
- vést děti k samostatnému myšlení a jednání;
- rozvíjet propojení mateřské školy s rodinou.

Každý z těchto základních záměrů je dále rozpracován do několika strategií vedoucích k jeho naplňování. Uvádím zde některé z těchto strategií, týkající se výchovy k morálním postojům:

- v komunitním kruhu ve společném rozhovoru s dětmi poskytovat dětem možnost vyjádření vlastních názorů, projevů radosti, i toho, co děti trápí a co se jim nelíbí;
- pěstovat u dětí ohleduplnost a toleranci k ostatním lidem, umění naslouchat druhému, učit děti neskákat druhému do řeči, dát každému možnost vyjádření;
- učit děti správnému chování k dětem s postižením, které jsou ve školce integrovány, děti pomáhají například s nošením jídla, pomůcek apod., a naopak dokázat vidět, co se ostatní děti mohou naučit od dětí s handicapem;
- ukazovat dětem, že u každého člověka, i u toho, kdo mi není sympatický, je třeba hledat to dobré a lze nalézt něco pozitivního;
- učit se navzájem si pomáhat, starší pomáhají mladším například při oblékání, při obsluze při jídle atd., neboť děti jsou zařazeny ve věkově smíšených odděleních;
- vytvářet kladný vztah ke starým lidem pravidelnými návštěvami blízkého domova pro staré občany s dětským vystoupením a vyrobenými dárčičky;
- předkládat dětem příklady z pohádek, vést je k chápání kladných a záporných postav a k vyjádření toho, co se jim líbí a nelíbí;

- ukazovat dětem vzory chování z biblických příběhů či ze života některých světců, například svatého Martina či Mikuláše, formou vyprávění, prožívání, her a písniček.

6. 2. 2 *Výchova k hodnotám ve vzdělávacím obsahu ŠVP*

Zaměření na výchovu k hodnotám je patrné i z charakteristiky vzdělávacího obsahu ŠVP:

Vzdělávací obsah ve školním vzdělávacím programu Křesťanské mateřské školy je sestaven ze tří výchovně – vzdělávacích celků (tří mostů). Tyto výchovně vzdělávací celky jsou zaměřeny především na výchovu k mravním hodnotám. Mravní hodnoty představují základní orientaci výchovného programu naší mateřské školy. Jejich obsahem je ale též poznávání nových skutečností, získávání dovedností a učení se sociálním dovednostem.

V každém ze tří výchovně vzdělávacích celků jsou uvedeny cíle a záměry daného celku a také očekávané kompetence. Cíle vzdělávacích celků vychází ze tří rámcových cílů uvedených v RVP PV (rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání; osvojení hodnot; získání osobnostních postojů).

U každého ze vzdělávacích celků jsou též navrženy typy činností směřující k daným cílům, konkrétní návrhy činností jsou pak rozvedeny v integrovaných blocích a především v třídních vzdělávacích programech.

Příklady možných činností napomáhajících mravní výchově uvádím v příloze bakalářské práce.

Jednotlivé výchovně vzdělávací celky vychází z názvu a motto ŠVP a jsou nazvány „Tři mosty“: Z jednotlivých celků jsou v této kapitole vybrány jako příklad některé záměry, které se přímo týkají výchovy k mravním hodnotám :

1. most – most k sobě samému – „*To jsem já*“ :

- poznávat dar života a vážit si ho;
- osvojovat si tyto mravní hodnoty: poctivost, odvaha, mírumilovnost, samostatnost, sebekázeň;
- získávat zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy;
- uvědomovat si své city, emoce, podpora sebevědomí, sebedůvěry, citové samostatnosti.

2. most – most k druhým lidem – „*Jsmě tu společně*“ :

- uvědomovat si, že na světě nejsem jen já, ale i ostatní lidé;
- osvojovat si mravní hodnoty: láska k druhým, úcta, respekt, nesobeckost, empatie, vlídnost, srdečnost, pravdomluvnost;
- rozvíjet schopnost vytvářet citové vztahy k okolí;
- rozvíjet schopnosti a dovednosti důležité pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem;
- posilovat prosociální chování ve vztahu k druhému (k rodině, v MŠ, ve skupině);
- rozvíjet schopnost žít ve společenství ostatních lidí, přizpůsobit se a spolupracovat.

3. most – most ke světu kolem nás – „*Je tu krásný svět*“ :

- seznamovat se s rozmanitostí a krásami světa, zejména krásami přírody a umění;
- osvojovat si mravní hodnoty: spolehlivost, zodpovědnost, spravedlnost;
- rozvíjet citový vztah k okolnímu světu a pocit sounáležitosti se světem;
- učit se chránit životní prostředí a kulturní dědictví společnosti;
- rozvíjet pocit sounáležitosti s živou i neživou přírodou.

Tyto tři zastřešující výchovně vzdělávací celky se prolínají celým vzdělávacím programem – celým školním rokem.

Vzdělávací obsah je dále rozpracován do sedmi integrovaných bloků, témat celoroční práce. Každý blok má uvedenou stručnou charakteristiku, záměry bloku a doporučené činnosti. Konkrétní příklady činností uvedených v jednotlivých blocích uvádím v příloze bakalářské práce.

U každého z bloků jsou též uvedeny očekávané kompetence z hlediska dětí, ke kterým se snažíme směřovat. Záměry jednotlivých bloků vycházejí z dílčích cílů pěti vzdělávacích oblastí uvedených v RVP PV. Cíle jednotlivých oblastí se jednotlivými bloky prolínají tak, aby v průběhu celého školního roku nebyla zanedbávána žádná oblast vývoje dětské osobnosti. Též očekávané kompetence jsou zpracovány s ohledem na klíčové kompetence uvedené v RVP PV (kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální a personální, kompetence činnostní a občanské). Při pravidelném hodnocení průběhu jednotlivých integrovaných bloků se zaměřujeme na to, zda děti získávaly pomocí činností v daném integrovaném bloku základy klíčových kompetencí.

Každý integrovaný blok má uvedeny kompetence týkající se více oblastí. Vzhledem k zaměření této práce uvádím zde příklady očekávaných výstupů týkajících se výchovy k hodnotám:

1. blok - „*Jdeme přes most do školky pro kluky a pro holky*“

některé očekávané výstupy:

- dítě zvládá odloučení od rodiny;
- dovede formulovat své pocity a názory, nebojí se hovořit o svém problému;
- dokáže navazovat vztahy s druhými dětmi i se zaměstnanci školky;
- zná jména některých kamarádů;

- dodržuje stanovená pravidla, chápe jejich smysl;
- dovede být tolerantní a má respekt k lidem kolem sebe;
- pomáhá ostatním dětem, dokáže spolupracovat, dovede pracovat ve skupině.

2. blok - „*Veselý podzimní král přišel do školky k nám*“

některé očekávané výstupy:

- dítě dokáže formulovat, co se mu líbí a co ne;
- snaží se samostatně řešit drobné neshody a konflikty.

3. blok - „*Zase znovu po roce blíží se nám Vánoce*“

některé očekávané výstupy:

- dítě dokáže rozpoznávat potřeby a přání lidí kolem sebe;
- dokáže prosazovat ve skupině děti svůj názor, ale též naslouchat názorům druhých;
- setkává se s různými hodnotami, vytváří si postupně vlastní hierarchii hodnot;
- získává zkušenost, že obdarovávat se dá nejen hmotnými dary.

4. blok - „*Přišla k nám zimní královna, radosti plnou náruč má*“

některé očekávané výstupy:

- dítě dokáže vyjádřit svůj pocit a sdělit prožitek ostatním;
- dovede se zapojit do práce ve skupině;
- rozvíjí svou sebedůvěru, umí posoudit své schopnosti.

5. blok - „*Jaro Velikonoce nám nese, holky, kluci, radujte se!*“

některé očekávané výstupy:

- dítě se dovede radovat z nových znalostí a používat je;
- aktivně se zapojuje do práce ve skupině;

- pomáhá ostatním dětem, dokáže požádat o pomoc ostatní děti;
- učí se pečovat o přírodu;
- dovede vyprávět o prožitcích a zvyklostech ve své rodině.

6. blok - „*Chodíme se školkou po mostě na procházky po městě*“

některé očekávané výstupy:

- dítě dovede pozorovat svět kolem sebe;
- má rádo své město, dokáže vyjádřit, proč, co se mu zde líbí;
- umí vyjádřit svůj názor a prosadit ho, zároveň umí přijmout názor druhého;
- dokáže být zodpovědné za sebe a své věci, např. při výletech;
- pomáhá druhým, dokáže vnímat potřeby druhých.

7. blok - „*Těší se celá má rodina - léto už zase začíná*“

některé očekávané výstupy:

- dítě dovede vyjádřit své pocity;
- dokáže vnímat, co umí a co dovede, má pozitivní vztah ke získávání znalostí;
- dokáže se radovat ze svých znalostí a dovedností a rozvíjet je;
- dovede vyprávět o svých zážitcích i naslouchat druhým a radovat se s nimi;
- vnímá důležitost rodinných vztahů a pozitivního klimatu v rodině;
- chápe, že každá lidská činnost působí na přírodu, snaží se chránit přírodu;
- umí být tvořivé ve vymýšlení, jak udělat radost ostatním dětem;
- dokáže prohlubovat navázané kamarádké vztahy;
- cítí sounáležitost se svojí školkou, zároveň se dokáže těšit na nové prostředí;

Součástí ŠVP jsou dále dva programy, které se prolínají celoroční výchovně – vzdělávací činností. Jedná se o program křesťanské výchovy „Biblická okénka“, vytvářený za pomoci farářů a kazatelů z různých církví, kteří pravidelně docházejí do školky. Cílem programu je seznámení dětí se základy náboženské výchovy a křesťanských tradic.

Dalším programem je program enviromentální výchovy, jehož záměrem je vytvoření pozitivního vztahu k přírodě pomocí pravidelných „Dnů v lese“.

Pomocí realizování školního vzdělávacího programu „Tvoříme mosty“ se snaží všichni zaměstnanci Křesťanské mateřské školy ukazovat a vštěpovat dětem kromě dalších znalostí a dovedností též základní morální hodnoty.

Při tvorbě vzdělávacího programu spolupracujeme i s rodiči dětí. Snažíme se přihlídnout k jejich názorům a požadavkům, které zjišťujeme při pravidelných schůzkách, osobních rozhovorech a každoročním zadáváním dotazníku všem rodičům.

Názory rodičů i pedagogů na výchovu k hodnotám v mateřských školách se odrážejí ve zpracování průzkumu z několika mateřských škol. Jsou uvedeny v následující kapitole.

7. Průzkum názorů rodičů a učitelek

7.1 Stanovení hypotéz

Pro naplnění výzkumného cíle mé práce jsem si stanovila tyto hypotézy:

- **1. hypotéza - H1:** Většina učitelek v mateřských školách považuje výchovu k morálním hodnotám za velmi důležitou, a proto do práce s dětmi cíleně zařazuje činnosti směřující k morální výchově.
- **2. hypotéza - H2:** Většina rodičů považuje MŠ za spoluodpovědnou za mravní výchovu dětí, a proto upřednostňuje v MŠ výchovu k morálním hodnotám před rozvojem znalostí a dovedností.
- **3. hypotéza - H3:** Většina rodičů a učitelek se shoduje na faktorech ovlivňující mravní vývoj dítěte

7.2 Realizace průzkumu

Ve výzkumné části jsem zkoumala názory rodičů i učitelek dětí předškolního věku na výchovu k morálním hodnotám v mateřské škole.

7.2.1 Popis výzkumného souboru

Výzkum jsem prováděla u dvou skupin respondentů.

První skupinou byli rodiče dětí navštěvujících mateřské školy, druhou skupinou byly učitelky z mateřských škol.

Vybrala jsem mateřské školy s různým místem působnosti, tedy jak mateřské školy z většího města (s více než dvaceti tisíci obyvateli), tak z menšího města a též i z vesnice.

Některé z vybraných mateřských škol měly různá specifická zaměření (křesťanské mateřské školy, zaměření na zdravý životní styl, na ekologickou výchovu, na rozvoj talentovaných dětí).

Celkem jsem při provádění průzkumu rozdala 106 dotazníků. Při zpracování a následné interpretaci průzkumu jsem pracovala s údaji od celkem 65 respondentů, od kterých se mi navrátily vyplněné dotazníky.

7. 2. 2 Popis průzkumu

V obou skupinách jsem používala dotazníky vytvořené konkrétně pro tento průzkum. Dotazníky pro skupinu rodičů i učitelek se v některých položkách shodovaly, některé otázky byly odlišné. Znění obou typů dotazníku uvádím v příloze.

Skupina rodičů

Dotazníky pro rodiče obsahovaly celkem jedenáct položek. První dvě otázky se týkaly umístění a typu mateřské školy, další otázky se zaměřovaly na postoj rodičů k mravní výchově dětí.

Dříve než jsem rozdávala dotazníky rodičům, provedla jsem s deseti rodiči malý předvýzkum. Důvodem předvýzkumu byla snaha zjistit, zda otázky v dotazníku budou pro rodiče dostatečně pochopitelné a zda skutečně bude dotazník zjišťovat potřebné údaje. S deseti rodiči z mateřské školy, kde pracuji, jsem se proto domluvila na společném vyplnění dotazníku formou řízeného rozhovoru. Předem jsem jim předala dotazník a domluvila si s nimi jednotlivě schůzky. Při schůzce jsem jim kladla otázky z dotazníku, objasnila případné nejasnosti a odpovědi zapisovala do připraveného formuláře. Rozhovor byl přínosem jak pro rodiče, tak i pro mne osobně. S některými rodiči jsme měli možnost ujasnit si naše pohledy na některé aspekty výchovy v mateřské škole. Předvýzkum mi ukázal, že rodiče chápou jednotlivé otázky v dotazníku a jejich odpovědi jsou použitelné při vyhodnocování stanovených hypotéz. Provedení

předvýzkumu též zvýšilo validitu a reliabilitu průzkumu díky tomu, že data byla získána dvěma různými metodami.

Dalším 60 rodičům jsem rozdávala dotazníky buď osobně, nebo prostřednictvím učitelek z jejich mateřské školy.

Někteří z rodičů při osobním odevzdávání vyplněného dotazníku konstatovali, že je vedl k zamyšlení. Uváděli, že se díky dotazníku zamýšleli nad tím, co je vlastně ve výchově důležité. Také si ujasnili, co vlastně očekávají od mateřské školy. Vyplňování dotazníku považovali za přínosné.

Celkem jsem rodičům rozdala 70 dotazníků (do celkového počtu zahrnuji i dotazníky vyplněné při řízeném rozhovoru). Z hlediska umístění MŠ jsem předala 20 dotazníků rodičům ze škol z menšího města, 20 rodičům z vesnice a 30 dotazníků rodičům z většího města. Z venkovských škol se mi vrátilo 9 vyplněných dotazníků, z menšího města 8 dotazníků, z většího města 18 dotazníků. Z hlediska zaměření MŠ bylo 16 navracených dotazníků ze školy s křesťanským zaměřením, 3 z MŠ zaměřené na zdravý životní styl a zbylých 16 ze škol bez specifického zaměření.

Celkově byla návratnost dotazníků ve skupině rodičů 35 vyplněných dotazníků ze 70 rozdaných, tedy vrátila se mi polovina dotazníků.

Skupina učitelek

Dotazníky pro učitelky obsahovaly celkem osmnáct položek. První dvě otázky se opět týkaly umístění a typu mateřské školy, další tři otázky se zaměřovaly na způsoby morální výchovy v dané mateřské škole. Ostatní položky zjišťovaly postoj učitelek k mravní výchově.

Podobně jako ve skupině rodičů provedla jsem i ve skupině učitelek nejprve malý předvýzkum. S devíti učitelkami jsem vedla řízený rozhovor ve třech skupinách vždy po třech učitelkách. Jednalo se o učitelky z MŠ, kde pracují, a z dalších dvou blízkých mateřských škol. Dopředu jsem jim předala dotazníky, aby si měly čas promyslet odpovědi a smluvila jsem si s nimi

schůzku. Při schůzce jsem jim pak kladla jednotlivé otázky a odpovědi zapisovala do dotazníku. Nad některými otázkami jsme se společně více zamýšlely a vedly delší diskuzi. Předvýzkum mi pomohl zjistit, zda učitelky chápou otázky v dotazníku tak, jak jsem je zamýšlela.

Při následném provádění průzkumu mezi učitelkami z mateřských škol jsem rozdala učitelkám 27 dotazníků. Rozdávala jsem je učitelkám buď osobně nebo prostřednictvím jejich kolegyně.

Z hlediska umístění mateřské školy bylo 11 zodpovězených dotazníků od učitelek z většího města, 9 z menšího města a 10 z venkovských škol.

Z hlediska zaměření MŠ byly 4 navracené dotazníky ze školy s křesťanským zaměřením, 4 z MŠ zaměřené na zdravý životní styl, 3 z MŠ zaměřené na ekologickou výchovu, 1 ze školy zaměřené na rozvoj talentovaných dětí a zbylých 18 ze škol bez specifického zaměření.

Z celkového počtu 36 rozdaných dotazníků (včetně dotazníků z řízeného rozhovoru) byla mezi učitelkami návratnost 30 dotazníků, tedy přibližně 80%.

7. 2. 3 Zpracování průzkumu

Při zpracovávání dotazníků jsem vycházela z vyslovených hypotéz. Výsledky průzkumu jsem vztahovala k jednotlivým hypotézám. Zkoumala jsem, zda se dané hypotézy potvrdily či nepotvrdily.

Zpracovávala jsem odděleně obě skupiny dotazníků – zvlášť dotazníky od učitelek a zvlášť od rodičů. Následně jsem pak mezi sebou porovnávala výsledky některých otázek z obou skupin.

Dále jsem se zajímala o to, zda, eventuálně do jaké míry, jsou odpovědi na otázky v dotazníku ovlivněny zaměřením mateřské školy. Též jsem sledovala, zda má nějaký vliv umístění školky ve městě či na vesnici. V

grafech uvádím vliv zaměření a umístění školky pouze u těch otázek, kde je tento vliv výrazněji pozorovatelný.

Výsledky průzkumu ve vztahu k jednotlivým hypotézám jsou zpracovány v následující části práce.

7.3 Výsledky a interpretace průzkumu

7.3.1 Vyhodnocení hypotéz

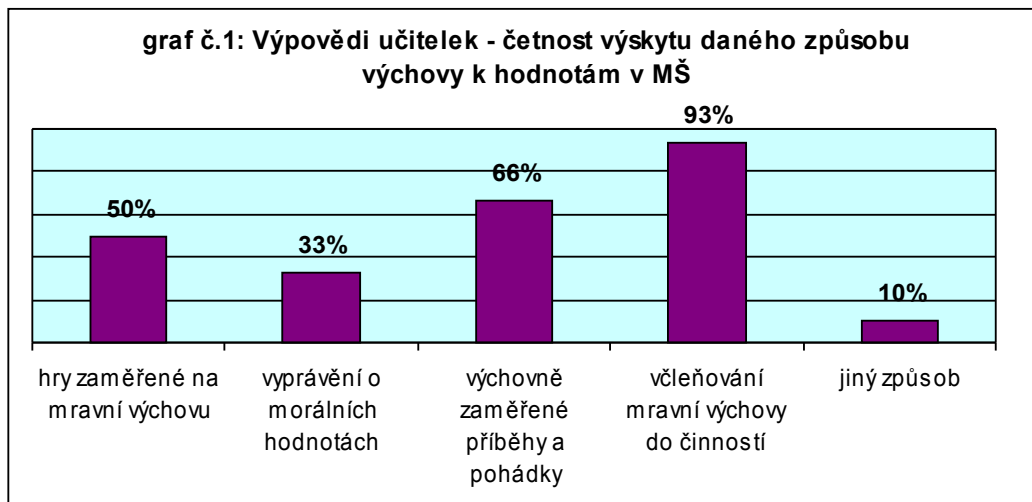
7.3.1.1 Vyhodnocení hypotézy H1

- **1. hypotéza - H1: Většina učitelek v mateřských školách považuje výchovu k morálním hodnotám za velmi důležitou, a proto do práce s dětmi cíleně zařazuje činnosti směřující k morální výchově.**

Pro vyhodnocení této hypotézy jsem využila především otázky číslo 3 a 4 z dotazníku pro učitelky. Dále se této hypotézy týkají též otázky 9 až 12 z dotazníku pro učitelky. Názor rodičů na působení učitelek v této oblasti pak vyplývá z otázky číslo 9 z dotazníku pro rodiče.

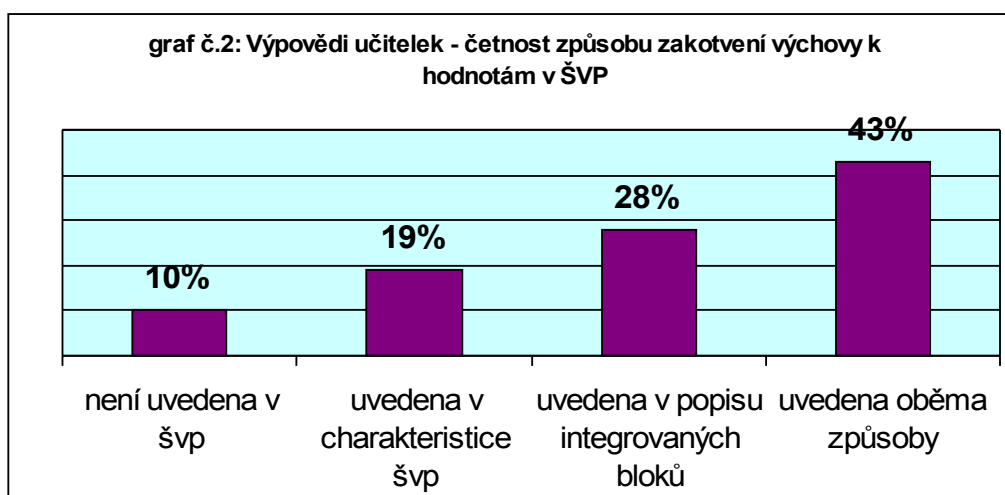
Nejprve jsem se zabývala způsoby výchovy k mravním hodnotám a zakotvením této výchovy v ŠVP zkoumaných MŠ (otázky č. 3 a 4).

Všechny dotazované učitelky odpověděly kladně na otázku, zda se v MŠ věnují cíleně výchově k morálním hodnotám. Graf číslo 1 ukazuje, kolik učitelek používá uvedené postupy při mravní výchově dětí. Většina učitelek označila více možností způsobu výchovy k hodnotám. Procenta v grafu tedy vyjadřují, kolik učitelek z celkového počtu označilo daný způsob výchovy.

Z grafu vyplývá, že většina učitelek v mateřských školách používá několik různých způsobů výchovy k mravním hodnotám. Nejčastěji se učitelky snaží tuto výchovu začleňovat do různorodých činností (93% učitelek) a také vyprávějí či čtou dětem výchovně zaměřené pohádky a příběhy. Polovina učitelek hraje s dětmi hry zaměřené na mravní výchovu a třetina učitelek si s dětmi přímo povídá o mravních hodnotách.

Graf číslo 2 znázorňuje, jak je ve sledovaných mateřských školách výchova k hodnotám zakotvena ve školním vzdělávacím programu.

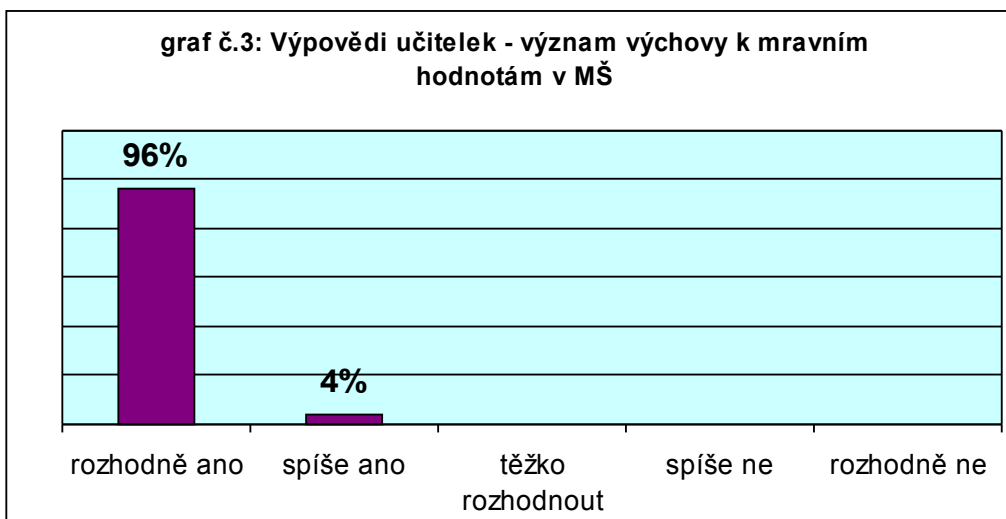

Většina učitelek označila v odpovědi více možností způsobu výchovy k hodnotám. Procenta v grafu tedy vyjadřují, kolik procent učitelek uvedlo daný způsob zakotvení výchovy k hodnotám v jejich ŠVP.

Z grafu č. 2 je vidět, že v 10% MŠ není výchova k morálním hodnotám v ŠVP vůbec explicitně uvedena. Z daného údaje pak vyplývá, že 90% mateřských škol má zařazování výchovy k mravním hodnotám přímo zakotveno ve svém ŠVP. Výchova k mravním hodnotám je uvedena buď v popisu integrovaných bloků (uvedlo 28% učitelek), dále pak v charakteristice ŠVP (19%), nejčastěji volí mateřské školy oba způsoby (43%).

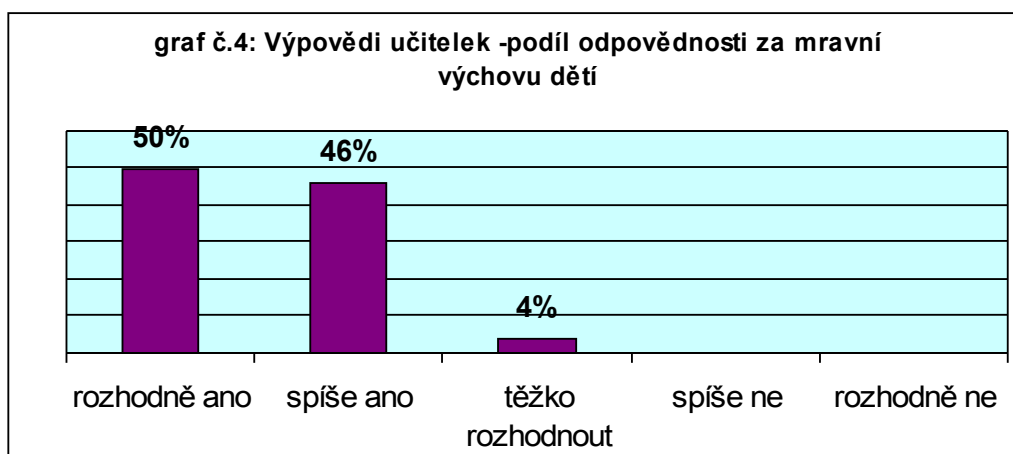
V otázce číslo 9 a 10 v dotazníku pro učitelky jsem zjišťovala názor učitelek na důležitost mravní výchovy v mateřské škole.

Graf č.3 ukazuje, že všechny učitelky jsou přesvědčeny o důležitosti výchovy k mravním hodnotám v MŠ.

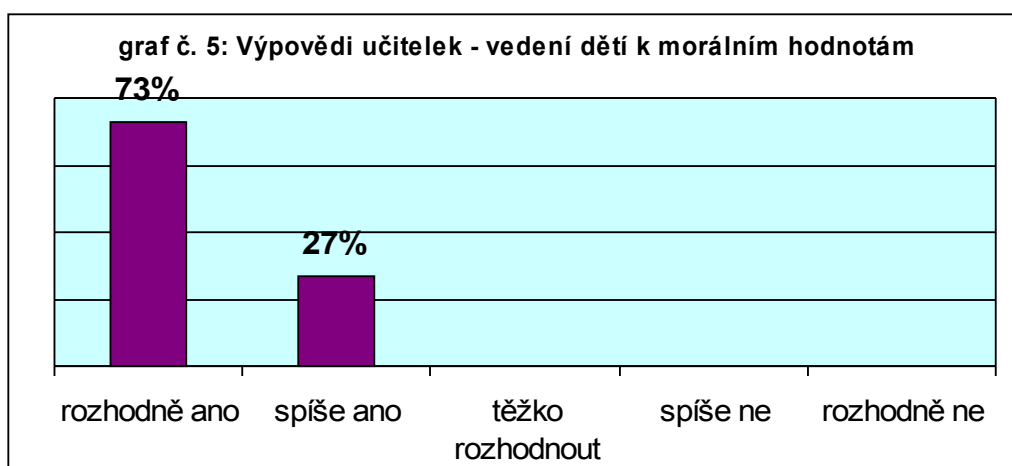
Z grafu vyplývá, že 96% učitelek považuje výchovu k mravním hodnotám v MŠ rozhodně za velmi důležitou, další 4% pak s tímto tvrzením spíše souhlasí.

Jak znázorňuje graf č.4, shodují se učitelky, že mateřská škola je spoluodpovědná za mravní výchovu.

Graf ukazuje, že podle poloviny učitelek je mateřská škola za mravní výchovu dětí spoluodpovědná. Dalších 46% s tímto tvrzením spíše souhlasí. Pouze 4% učitelek si nejsou jista, zda MŠ je za mravní výchovu spoluodpovědná.

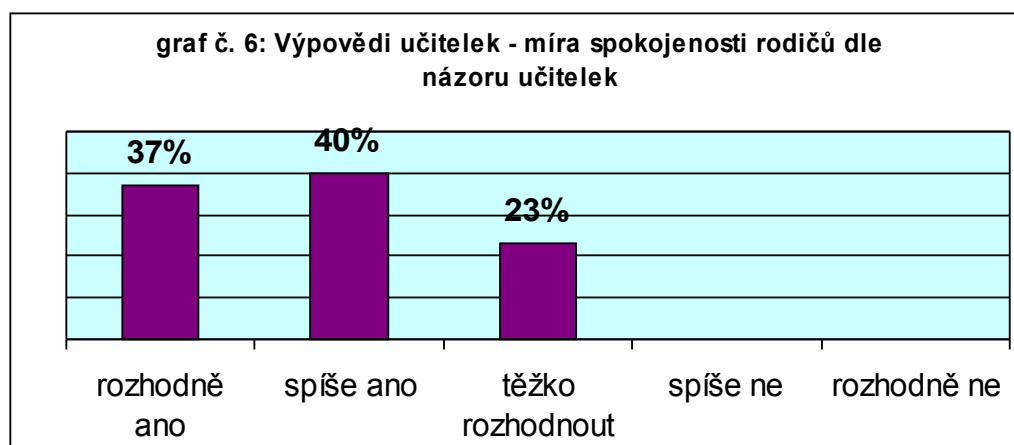
V otázce č.11 jsem se snažila zjistit, zda jsou podle názoru učitelek děti v jejich MŠ dostatečně vedeny k osvojování morálních hodnot. Tyto názory znázorňuje graf č.5.

Z grafu vyplývá, že většina učitelek (73%) je rozhodně přesvědčena o dostatečném vedení dětí k morálním hodnotám v jejich MŠ. Přibližně čtvrtina

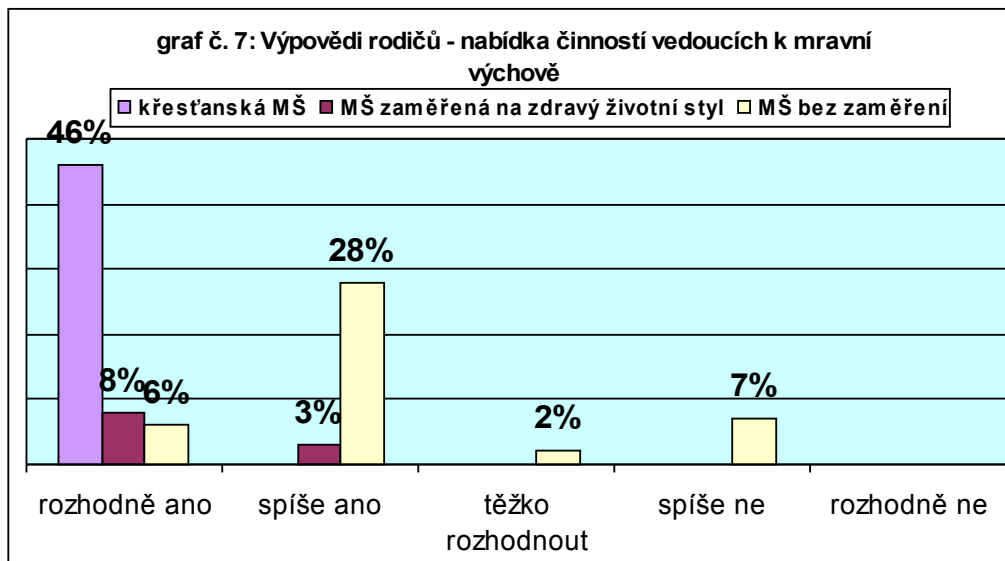
učitelé uvádí, že spíše vedou děti dostatečně, ale nejsou o tom tak zcela přesvědčeny.

Graf č.6 ukazuje, zda jsou podle názoru učitelé rodiče spokojeni s působením MŠ v dané oblasti (otázka č.12).

Jak vyplývá z grafu, je většina učitelé (celkem 77%) přesvědčena o spokojenosti rodičů s působením jejich mateřské školy v oblasti mravní výchovy.

Pro zajímavost uvádím srovnání názoru učitelé a rodičů na působení MŠ v oblasti mravní výchovy. V grafu č.7 se ukazuje vyhodnocení otázky č. 9 z dotazníku pro rodiče. V této otázce jsem zjišťovala, zda podle názoru rodičů nabízí jejich MŠ dětem dostatek činností, her, příběhů apod. vedoucích k mravní výchově. Zároveň jsem sledovala, nakolik se projevuje zaměření mateřské školy na spokojenost rodičů s mravní výchovou.

Z grafu č. 7 je vidět, že většina rodičů je s působením mateřské školy v oblasti mravní výchovy spokojena. Rozhodně spokojeno je celkem 60% rodičů, což je téměř o čtvrtinu rodičů více, než kolik předpokládaly podle svých odpovědí učitelky. Spíše spokojeno je celkem 31% rodičů a spíše nespokojeno je 7% rodičů.

V této otázce se projevuje rozdílné zaměření mateřské školy. Všichni rodiče z křesťanské mateřské školy si myslí, že tato MŠ rozhodně nabízí dětem dostatek podnětů vedoucích k výchově k morálním hodnotám a je s výchovou k morálním hodnotám v MŠ rozhodně spokojeno. Z MŠ zaměřené na zdravý životní styl také všichni rodiče jsou spokojeni s působením mateřské školy v této oblasti. Rodiče, kteří uváděli, že spíše nejsou spokojeni, nebo si nebyli jisti, byli z mateřských škol bez speciálních zaměření.

Závěr hypotézy H1:

Hypotéza H1 byla potvrzena. Z výsledků průzkumu vyplynulo, že většina učitelek považuje výchovu k morálním hodnotám za velmi důležitou (96% učitelek ji rozhodně považuje za důležitou, 4% za spíše důležitou).

Všechny učitelky do práce s dětmi cíleně zařazují různé činnosti vedoucí k morální výchově. Nejčastěji (v 93%) učitelky začleňují mravní výchovu do různých činností.

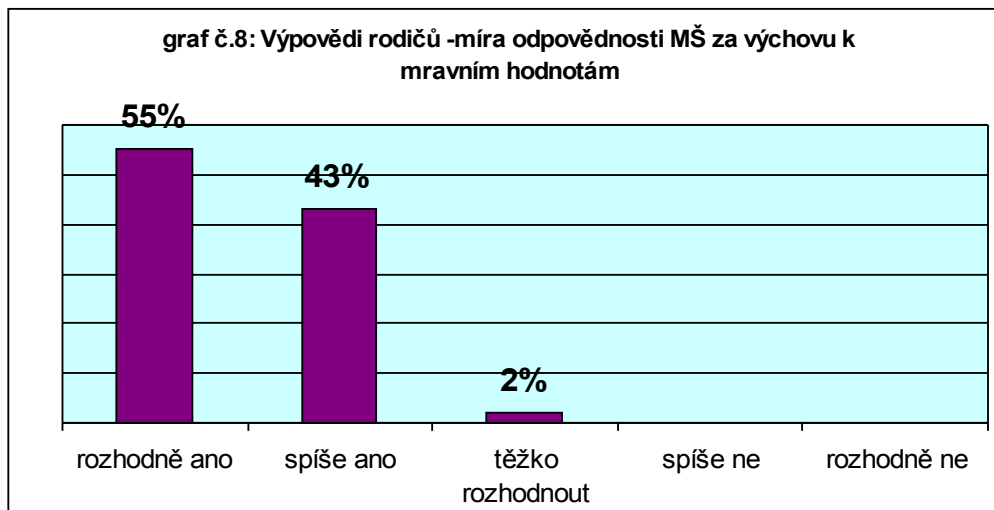
Z výsledků dále vyplývá, že ve většině MŠ je mravní výchova přímo uvedena v ŠVP (90% mateřských škol). Dále bylo zjištěno, že většina učitelek (73%) je přesvědčena, že rozhodně vedou v jejich MŠ děti dostatečně k mravním hodnotám. Také rodiče jsou spokojeni s působením MŠ v oblasti mravní výchovy (v 60% jsou rozhodně spokojeni, v 31% jsou spíše spokojeni).

7. 3. 1. 2 Vyhodnocení hypotézy H2

- **2. hypotéza - H2: Většina rodičů považuje MŠ za spoluodpovědnou za mravní výchovu dětí, a proto upřednostňuje v MŠ výchovu k morálním hodnotám před rozvojem znalostí a dovedností.**

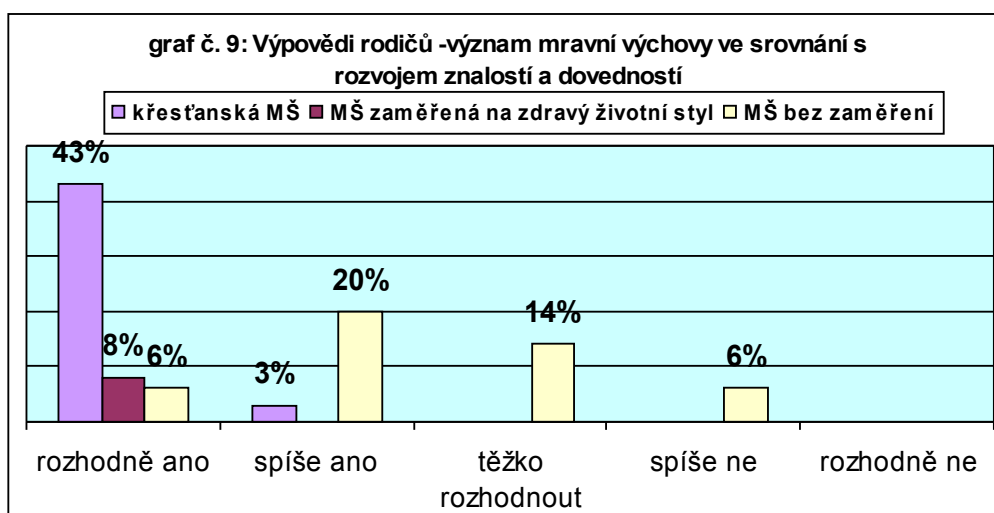
Pro vyhodnocení této hypotézy jsem využila především otázky číslo 7 a 8 z dotazníku pro rodiče. Dále se této hypotézy týkají též otázky 10 a 11 z dotazníku pro rodiče. Z otázky číslo 18 z dotazníku pro učitelky vyplývá názor učitelek na to, co očekávají rodiče od mateřské školy.

V otázce č. 7 jsem se rodičů tázala, zda je podle jejich názoru mateřská škola spoluodpovědná za výchovu k morálním hodnotám. Graf č.8 ukazuje, že téměř všichni rodiče jsou přesvědčeni o spoluodpovědnosti mateřské školy za výchovu k morálním hodnotám a tuto výchovu od MŠ očekávají.

Z grafu vyplývá, že 55% rodičů považuje mateřskou školu rozhodně spoluodpovědnou za výchovu k mravním hodnotám, 43% s tímto tvrzením spíše souhlasí a 2% rodičů nedokáží rozhodnout.

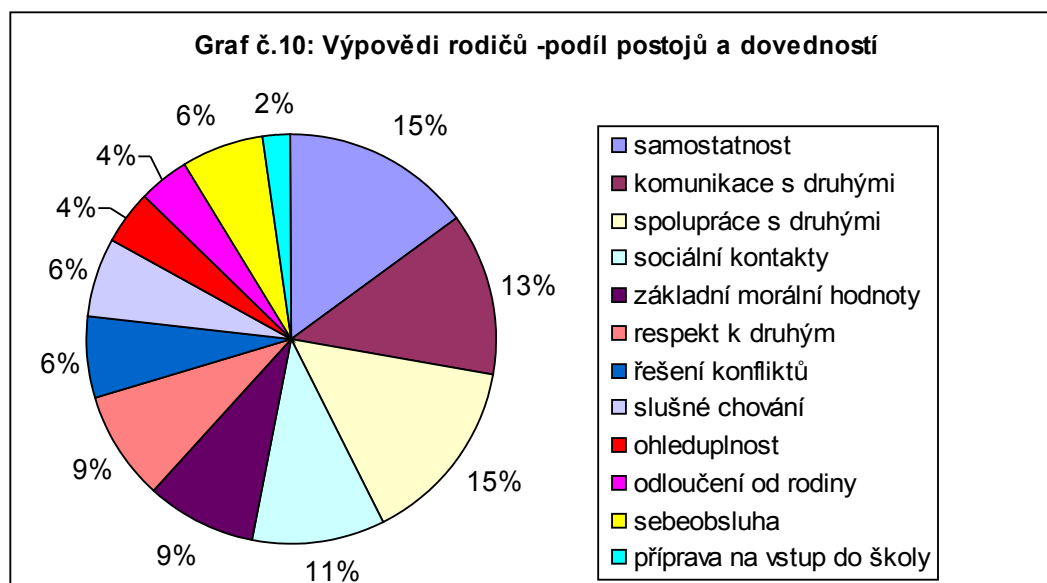
V otázce č. 8 jsem se rodičů tázala, zda považují mravní výchovu v MŠ za důležitější než rozvoj znalostí a dovedností. Zajímala, jsem se také, zda má na tento názor rodičů souvislost se zaměřením mateřské školy. Výsledky jsou uvedeny v grafu č.9.

Z grafu vyplývá, že celkem 80% rodičů považuje výchovu k mravním hodnotám do jisté míry za důležitější než vedení ke znalostem a dovednostem. Z celkového počtu rodičů si 57% myslí, že mravní výchova je rozhodně důležitější a 23% má názor, že je spíše důležitější. Za spíše méně důležitou ji považuje 6% rodičů, 14% rodičů nedokáže rozhodnout. V této otázce hraje roli též zaměření mateřské školy. Téměř všichni rodiče z křesťanské mateřské školy a úplně všichni ze školy zaměřené na zdravý životní styl považují mravní výchovu za důležitější než vedení ke znalostem.

K této otázce je třeba ještě doplnit, že 8 rodičů napsalo na dotazník poznámku, že toto nelze zcela oddělovat, a že oboje je důležité. Znění otázky bylo pro potřeby průzkumu záměrně schematické. Podrobněji se o svých názorech rodiče měli možnost vyjádřit v otázkách č.10 a č.11.

V odpovědi na 10. otázku měli rodiče napsat, co by se měly jejich děti ve školce především naučit. Rodiče většinou uváděli více možností, počty nejčtenějších odpovědí ukazuje graf č.10.

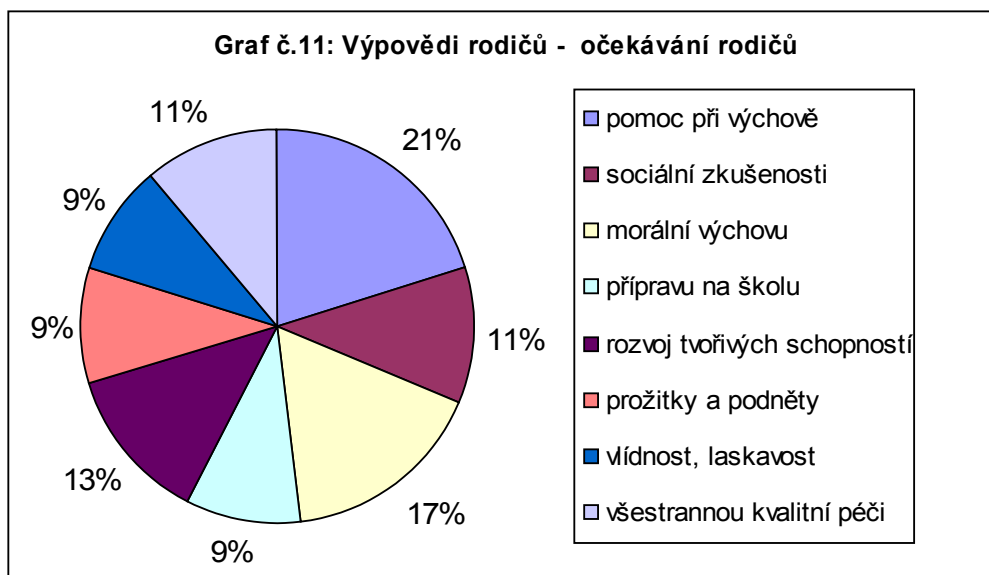
Z grafu vyplývá škála odpovědí rodičů. Pro potřeby vyhodnocení otázky vyslovené ve 2. hypotéze jsem se snažila částečně rozdělit odpovědi rodičů do dvou skupin. Do první skupiny, zahrnující odpovědi týkající se hodnotových

postojů dětí, lze podle mého názoru zahrnout například následující položky: základní morální hodnoty (9% rodičů), umění komunikace s druhými (uvádělo ji ve svých odpovědích 13% rodičů), spolupráce s druhými (15% rodičů), respekt k druhým (9% rodičů), umění řešit konflikty (6% rodičů), slušné chování (6% rodičů), ohleduplnost (4% rodičů).

Do druhé skupiny bychom pak mohli zařadit odpovědi, týkající se spíše rozvoje znalostí a dovedností, tedy například samostatnost (uvádělo ji ve svých odpovědích 15% rodičů), sociální kontakty (11% rodičů), sebeobsluhu (6% rodičů), odloučení od rodiny (4% rodičů), příprava do školy (2% rodičů).

Z uvedených procent vyplývá, že podle 62% rodičů by se děti v MŠ měly naučit především postojům k hodnotám. Rozvoje znalostí a dovedností se týkají spíše odpovědi 38% rodičů. Tyto dvě skupiny však nelze striktně oddělit, neboť výchova k hodnotám se prolíná s rozvojem znalostí a dovedností.

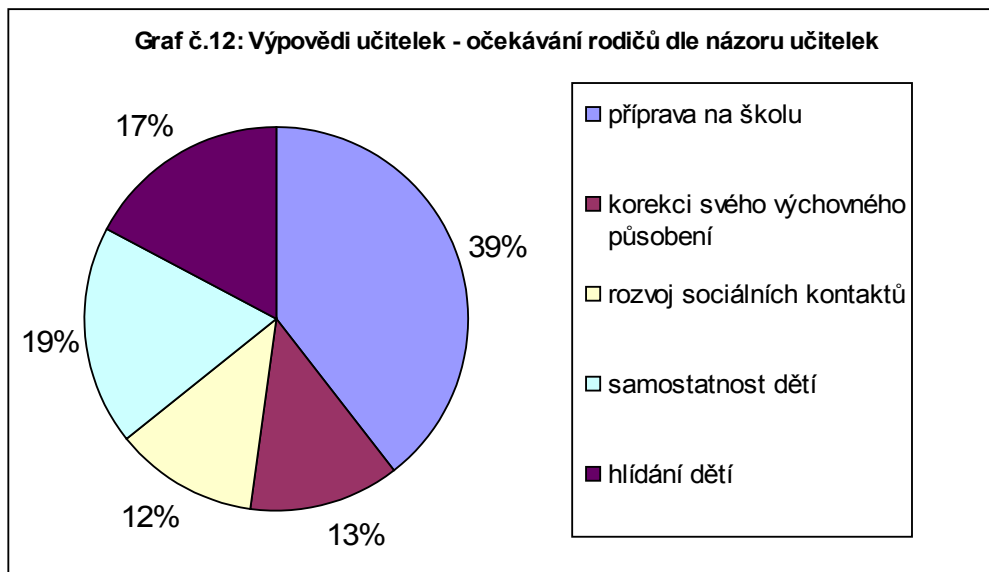
Výrazněji se toto rozdělení objevilo ve vyhodnocení otázky č.11, kde rodiče vyjadřovali, co především od mateřské školy očekávají. Četnost jednotlivých rodičovských očekávání je zobrazena v grafu č. 11.

Jak vyplývá z grafu, očekávají rodiče od mateřské školy především pomoc při výchově dětí (21% odpovědí rodičů) a morální výchovu (17%). Za důležité považují rodiče též rozvíjení tvořivých dovedností (13%) a sociální zkušenosti (11%). Především přípravu na školu očekává od mateřské školy 9% rodičů. Stejná četnost odpovědí (9%) se objevila u očekávání především prožitků a podnětu a vlídného a laskavého přístupu. 11% rodičů nespecifikovalo svá očekávání a uvedlo, že očekává od MŠ všestrannou kvalitní péči.

V souvislosti s touto otázkou mne zajímalo, zda se v otázce očekávání rodičů nějak odráží velikost obce, kde je mateřská škola umístěna, či zaměření mateřské školy. Z průzkumu vyplynulo, že velikost obce nemá na očekávání rodičů vliv, zaměření školy částečně ano. Morální výchovu očekávají téměř všichni rodiče z křesťansky zaměřené mateřské školy a většina rodičů ze školy zaměřené na zdravý životní styl. Naopak rodiče z mateřské školy bez zaměření upřednostňují ve více procentech přípravu na školu a rozvoj tvořivých schopností. Rozdíly v názorech rodičů z jednotlivých mateřských škol však nejsou příliš významné.

Zajímavé je ovšem srovnání názorů rodičů na jejich očekávání od mateřské školy s tím, co si o tomto očekávání rodičů myslí učitelky. V otázce č.18 z dotazníku pro učitelky jsem zjišťovala, jaký je názoru učitelek na rodičovská očekávání, jinak řečeno, co podle názoru učitelek rodiče od mateřské školy očekávají. Tyto názory jsou zpracovány v grafu č.12.

Jak vyplývá z tohoto grafu, výrazně se liší názory učitelek na očekávání rodičů od toho, co skutečně rodiče od mateřské školy očekávají. Nejvýraznější je tento rozdíl u položky „příprava na školu“. Podle názoru učitelek očekává 39% rodičů od mateřské školy přípravu na základní školu, zatímco z průzkumu rodičů vyplývá, že pouhých 9% rodičů má toto očekávání. Dále podle názoru učitelek očekává 13% od MŠ pouhé hlídání dětí, ovšem mezi očekáváními rodičů se tento termín vůbec neobjevil.

Zajímalo mne také, zda na názory učitelek na rodičovská očekávání má nějaký vliv zaměření mateřské školy nebo velikost obce, kde je škola umístěna. Zaměření školy významný vliv nemá, ale umístění školy ano.

Učitelky ve venkovských školách si častěji myslí, že rodiče očekávají od MŠ především přípravu na školu (30% učitelek z venkovských škol) a hlídání dětí (tento názor zastává 20% učitelek z venkovských MŠ). Ve městech učitelky předpokládají očekávání samostatnosti (celkem 33% učitelek) a rozvoje sociálních kontaktů (celkem 20% učitelek).

V odpovědích rodičů se vliv umístění mateřské školy na rozdíl od odpovědí učitelek významně neprojevil.

Závěr hypotézy H2:

Hypotéza H2 byla potvrzena. Z výsledků průzkumu vyplynulo, že většina rodičů (98%) považuje mateřskou školu za spoluodpovědnou za mravní výchovu dětí. Většina rodičů (80%) upřednostňuje v MŠ výchovu k morálním hodnotám před rozvojem znalostí a dovedností.

Z vyhodnocení otázek týkajících se druhé hypotézy také vyplývá, že rodiče očekávají od mateřské školy především výchovu k základním hodnotám (komunikace, spolupráce, respekt k druhým, obecné morální hodnoty, slušné chování, ohleduplnost a další). Rodiče očekávají od MŠ pomoc při výchově dětí, rozvoj tvořivých dovedností dětí, samostatnost, sociální zkušenosti.

Z průzkumu dále vyplývá výrazný rozdíl mezi tím, co očekávají od mateřské školy rodiče a co si o tomto očekávání myslí učitelky. Největší rozdíl je v pohledu rodičů a učitelek na to, zda má MŠ především připravovat dítě na vstup do základní školy. Rodiče mají tento názor pouze v 9%, zatímco učitelky předpokládají, že přípravu na školu očekává od MŠ celých 76% rodičů. Tento rozdíl může být podle mého názoru způsoben nedostatečnou komunikací mezi rodiči a učitelkami o rodičovských očekáváních. Ve vyplněném dotazníku toto jedna z učitelek vyjádřila poznámkou, že v podstatě neví, co rodiče od mateřské školy vlastně očekávají.

Tento rozdíl může být částečně způsoben též malým vzorkem rodičů i učitelek. Důvodem může být také fakt, že celkem 54% rodičů bylo ze školek se speciálním zaměřením (křesťanské a zdravý životní styl), zatímco učitelek ze školek s podobným zaměřením bylo pouze 35%. Přesto je podle mého názoru rozdíl mezi očekáváním rodičů a názory učitelek na tato očekávání zajímavý.

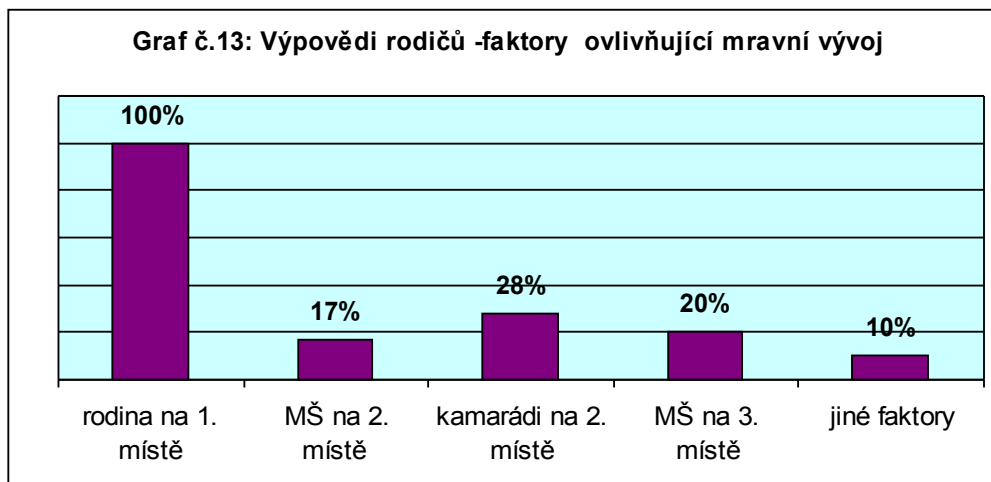
Myslím, že by tento malý průzkum mohl vést učitelky k zamyšlení nad očekáváním rodičů. Mohl by též iniciovat společnou diskuzi rodičů a učitelek nad působením mateřské školy a nad tím, v čem vidí rodiče i učitelky hlavní přínosy MŠ pro děti.

7. 3. 1. 3 Vyhodnocení hypotézy H3

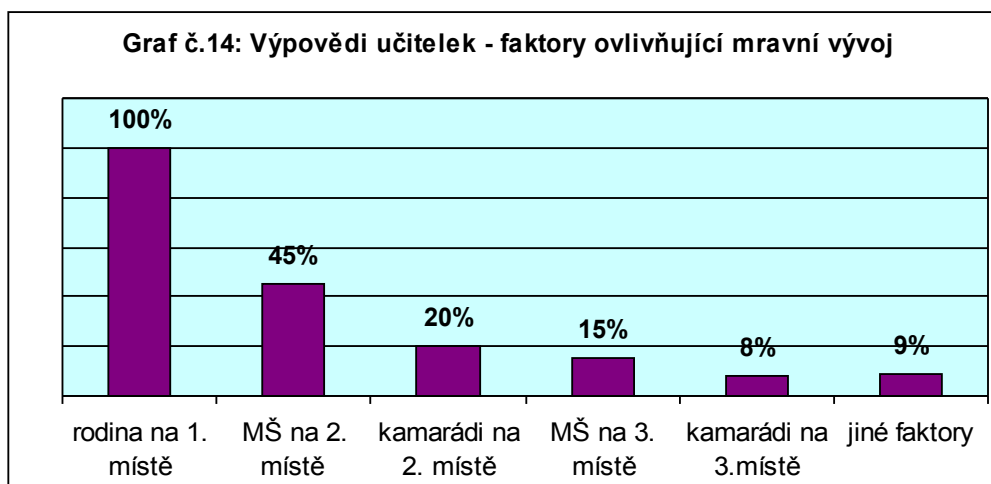
- **3. hypotéza - H3: Většina rodičů a učitelek se shoduje na faktorech ovlivňující mravní vývoj dítěte**

Pro vyhodnocení této hypotézy jsem využila především otázky číslo 4, 5 a 6 z dotazníku pro rodiče a otázky 7, 8 a 15 z dotazníku pro učitelky.

V otázce č. 4 jsem se ptala rodičů, které faktory považují v mravním vývoji dětí za nejpodstatnější. Rodiče měli uvést jeden až tři faktory v pořadí podle důležitosti. Výsledky ukazuje graf č. 13. Většina rodičů označila více faktorů než jeden. Procenta v grafu tedy vyjadřují, kolik rodičů z celkového počtu označilo daný faktor a za jak důležitý jej považují, tj. kolikátý v pořadí jej uvedli.

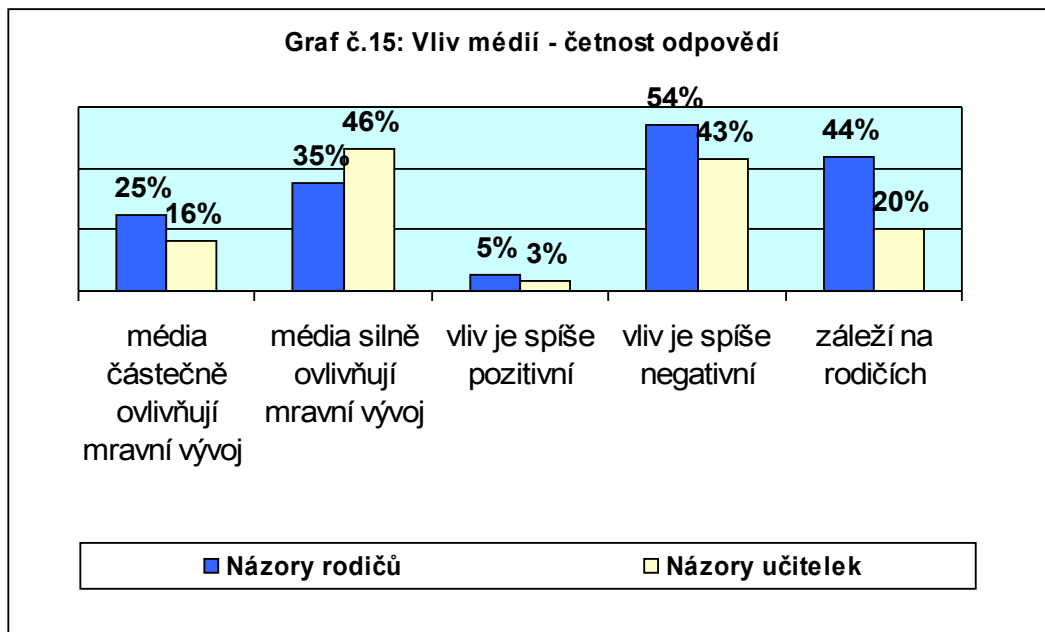
V otázce č. 7 jsem se položila tutéž otázku učitelkám, opět měly uvést jeden až tři faktory v pořadí podle důležitosti. Výsledky ukazuje graf č. 14. Většina učitelek označila v odpovědi více faktorů než jeden. Procenta v grafu tedy vyjadřují, kolik učitelek z celkového počtu označilo daný faktor a opět - za jak důležitý jej považují, tj. kolikátý v pořadí jej uvedly.

Z grafů č.13 a 14 vyplývá, že všichni rodiče i všechny učitelky považují za nejdůležitější faktor ovlivňující mravní vývoj dítěte rodinu. Rodiče uvádí na druhém místě vliv kamarádů (28% rodičů) a mateřské školy (17% rodičů). Učitelky považují vliv mateřské školy na mravní vývoj dětí za výraznější, na druhé místo staví mateřskou školu 45% učitelek, kamarády 20% učitelek. Zároveň ale rodiče též s vlivem mateřské školy souhlasí, jako třetí vliv uvádí MŠ 20% rodičů. U 15% učitelek je MŠ uvedena až na 3. místě, za kamarády.

Jelikož podle mého názoru mají v současné době velký vliv na vývoj dítěte média, zaměřila jsem otázku č. 5 z dotazníku pro rodiče a otázku č.8 z dotazníku pro učitelky na vliv médií na mravní vývoj dětí. Graf č.15 ukazuje srovnání názoru rodičů a učitelek na působení médií.

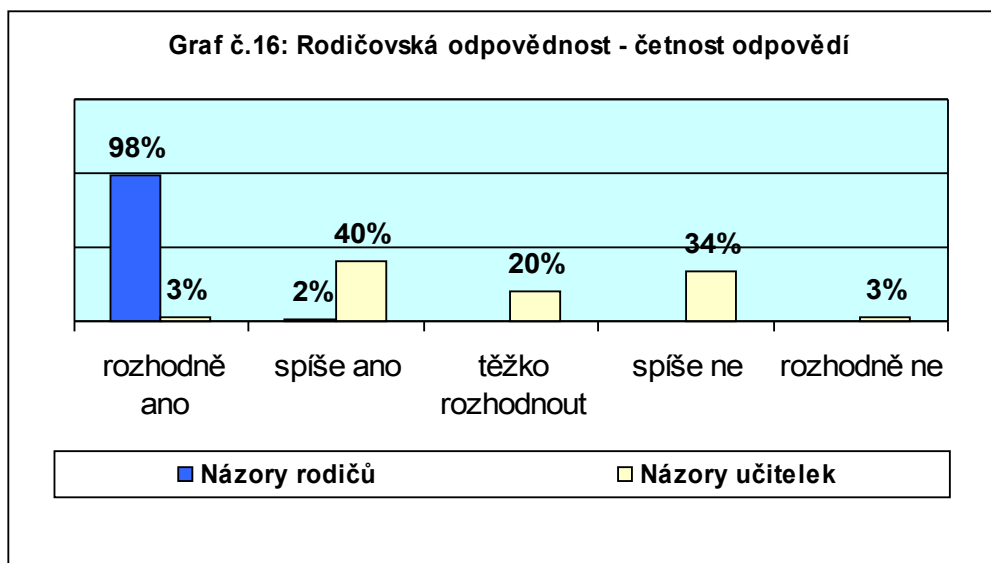
Většina učitelek i rodičů označila v odpovědích více názorů. Procenta v grafu tedy vždy vyjadřují, kolik učitelek z celkového počtu a kolik rodičů z celkového počtu zastává daný názor.

Z grafu č.15 vyplývá, že rodiče a učitelky se částečně shodují na vlivu médií na mravní vývoj dítěte. Podle názoru 35% rodičů a 46% učitelů ovlivňují média silně mravní vývoj dítěte, a to většinou negativně. Negativní působení vnímá 54% rodičů a 43% učitelů. Část dotazovaných (44% rodičů a 20% učitelů) vyjádřila v dotazníku názor, že rodiče mohou působení médií ovlivňovat. Především záleží podle názorů rodičů i učitelů na tom, jaké pořady rodiče vybírají dětem, zda je sledují společně a zda o shlédnutých pořadech následně hovoří. Částečnou roli v působení médií může hrát i zaměření rodiny. Rodiče z mateřských škol s křesťanským zaměřením a se zaměřením na zdravý životní styl uvedli do dotazníku v několika případech poznámku, že média příliš nesledují.

Jako nejpodstatnější vliv na mravní vývoj dítěte uvedli všichni dotazovaní rodinu. Proto jsem se v závěru vyhodnocení této hypotézy zabývala otázkou, zda se rodiče skutečně cítí plně odpovědní za mravní výchovu svých dětí (otázka č.6). Pro srovnání jsem též učitelkám položila

otázku, zda se podle jejich názoru rodiče cítí plně odpovědní za mravní výchovu dětí (otázka č. 15). Vyhodnocení odpovědí uvádí graf č. 16.

Graf ukazuje, že téměř všichni rodiče se cítí plně odpovědní za mravní výchovu dětí. Názory učitelů se od názorů rodičů liší, podle necelé poloviny učitelů se rodiče cítí plně odpovědní za mravní výchovu dětí. Podle 34% učitelů se rodiče spíše necítí odpovědní a podle 3% učitelů se rodiče rozhodně necítí plně odpovědní za mravní výchovu dětí.

Závěr hypotézy H3:

Hypotéza H3 byla potvrzena. Jak vyplývá z výsledků průzkumu, většina rodičů a učitelů se shoduje na faktorech ovlivňující mravní vývoj dítěte. Za nejdůležitější faktor považují obě skupiny rodinu. Za další podstatné vlivy pokládají pak mateřskou školu a kamarády, přičemž učitelky kladou větší důraz na vliv mateřské školy, zatímco rodiče na vliv kamarádů.

Rodiče se s učitelkami také shodují na možnosti silného negativního vlivu médií na mravní vývoj dítěte. V této souvislosti upozorňují jak někteří rodiče, tak i některé učitelky na důležitost výchovného působení rodičů v oblasti používání médií v rodině.

Při zpracování výsledků otázek týkajících se třetí hypotézy se objevil výrazný rozpor v názorech rodičů na jejich odpovědnost za mravní výchovu dětí a v názorech učitelek. Všichni rodiče se cítí plně odpovědni za mravní výchovu. Oproti tomu více než třetina učitelek předpokládá, že se rodiče za mravní výchovu plně odpovědni necítí.

Tento rozdíl může být podle mého názoru způsoben formou komunikace mezi rodiči a učitelkami. Většinou spolu rodiče a učitelky z mateřských škol hovoří pouze o praktických záležitostech. Z větší části se tedy jedná pouze o funkční typ komunikace, kdy si rodiče a učitelky předávají pouze informace týkající se praktických provozních záležitostí. Pokud už dochází ke komunikaci v osobnostní rovině, týká se ponejvíce výchovných problémů s dětmi. Téměř nedochází ke komunikaci o názorech rodičů a učitelek, o jejich pohledech na výchovu a hodnotových postojích. Učitelky tak mohou jen těžko získat pravdivý obraz o názorech rodičů na výchovu dětí, včetně jejich pohledu na odpovědnost za mravní vývoj dětí.

Rozpor v názorech rodičů a učitelek je možné dále částečně vysvětlit (podobně jako rozpor v závěru druhé hypotézy) poměrně malým počtem respondentů. Též je třeba počítat s tím, že návratnost dotazníků byla pouze přibližně 50%. Je možno se domnívat, že právě ti rodiče, kteří dotazník ani nevyplnili, neboť nepovažují otázky týkající se mravní výchovy za podstatné, by byli právě ti rodiče, kteří se za mravní výchovu necítí plně odpovědni. Ti rodiče, kteří se odpovědni cítí, naopak ochotně a poctivě dotazník vyplnili.

Přesto je tento výsledek průzkumu zajímavý. Mohl by vést rodiče i učitelky k zamyšlení nad tím, zda spolu o výchově dětí dostatečně komunikují. Bylo by zřejmě potřebné, aby učitelky s rodiči více diskutovaly o názorech na výchovu dětí a aby rodiče dávali svůj názor najevo. Podle mého názoru by měli učitelky i rodiče hledat více možností objasňovat navzájem své postoje. Těmito možnostmi by mohly být osobní rozhovory mezi rodiči a učitelkami, společné diskuze například při vyhodnocování dotazníků rodičů, besedy v rámci odborných přednášek, a podobně.

IV. Závěr

Vedení dětí k správným hodnotám a pěstování žádoucích morálních vlastností je jedním z aktuálních úkolů dnešní výchovy. Záměrem této bakalářské práce bylo zamýšlet se nad výchovou k hodnotám u dětí předškolního věku v prostředí mateřské školy. Z široké škály rozvíjených hodnot jsem se zaměřila na morální hodnoty a zabývala jsem se především mravní výchovou dětí předškolního věku, neboť považuji výchovu k mravním hodnotám a pěstování základních morálních postojů za základ výchovného působení.

V teoretické části práce jsem se snažila nastínit pohled odborníků na mravní výchovu ve školním prostředí. Výchova k hodnotám je odborníky v současné době považována za podstatnou a nedílnou součást výchovně vzdělávacího působení. Někteří autoři považují školní prostředí v ideálním případě přímo za záruku mravních hodnot.

Okrajově jsem se dotkla problematiky možného ovlivňování mravního vývoje dětí současnými masovými médii. Podle mého názoru je tato problematika velmi důležitou oblastí, kterou by předškolní pedagogové neměli v budoucnu opomíjet. Mediální výchova by dle mého názoru měla být součástí výchovného působení již v mateřských školách.

Prostřednictvím studia odborné literatury a zpracováním bakalářské práce se mi otevřely nové pohledy na problematiku výchovy k morálním hodnotám. Dospěla jsem k názoru, že je třeba velmi pečlivě promýšlet, jakým obsahem naplníme své vzdělávací programy. Důvodem je snaha vést děti k takovým hodnotám a postojům, které jsou potřebné v dnešní společnosti pro šťastný, spokojený a smysluplný život.

V praktické části práce jsem se pokusila zpracovat stručnou analýzu RVP PV z hlediska výchovy k mravním hodnotám. RVP PV uvádí výchovu k hodnotám jako jeden z důležitých úkolů. V dokumentu můžeme nalézt zakotvení výchovy k hodnotám v rámcových cílech, klíčových kompetencích a

nejkonkrétněji pak ve vzdělávacím obsahu. Podle mého názoru by pedagogové v mateřských školách neměli při tvorbě svých Školních vzdělávacích programů v žádném případě podceňovat tuto důležitou oblast výchovného působení.

Dále jsem stručně zpracovala zásady zakotvení výchovy k morálním hodnotám v ŠVP mateřské školy, kde pracuji. V příloze práce jsem pak uvedla konkrétní návrhy činností směřujících k rozvoji mravních hodnot u dětí předškolního věku. Zpracovala jsem zde také stručný přehled možností a nápadů, které se mně osobně ve výchově k morálním hodnotám nejvíce osvědčily.

V praktické části práce je dále zpracován malý průzkum názorů rodičů i pedagogů na výchovu předškolních dětí k morálním hodnotám. V rámci tohoto průzkumu jsem vyhodnocovala tři hypotézy. Dospěla jsem k následujícím výsledkům:

- **1. hypotéza - H1: Většina učitelek v mateřských školách považuje výchovu k morálním hodnotám za velmi důležitou, a proto do práce s dětmi cíleně zařazuje činnosti směřující k morální výchově.**

Hypotéza H1 byla potvrzena. Z průzkumu vyplynulo, že většina učitelek považuje výchovu k mravním hodnotám v mateřské škole za velmi důležitou. Většina učitelek zařazuje do činností s dětmi činnosti vedoucí k mravní výchově. Z výsledků dále vyplývá, že ve většině MŠ je mravní výchova přímo uvedena v ŠVP. Většina učitelek je přesvědčena, že rozhodně vedou v jejich MŠ děti dostatečně k mravním hodnotám. Také rodiče jsou spokojeni s působením MŠ v oblasti mravní výchovy .

- **2. hypotéza - H2: Většina rodičů považuje MŠ za spoluodpovědnou za mravní výchovu dětí, a proto upřednostňuje v MŠ výchovu k morálním hodnotám před rozvojem znalostí a dovedností.**

Hypotéza H2 byla také potvrzena. Z průzkumu vyplynulo, že většina učitelek považuje mateřskou školu za spoluodpovědnou za mravní výchovu

dětí. Většina rodičů proto upřednostňuje v MŠ výchovu k morálním hodnotám před vedením ke znalostem a dovednostem.

Rodiče očekávají od mateřské školy především výchovu k základním hodnotám, pomoc při výchově dětí, rozvoj tvořivých dovedností dětí, samostatnost, sociální zkušenosti.

Z vyhodnocení druhé hypotézy také vyplývá rozdíl mezi tím, co očekávají od mateřské školy rodiče a co si o tomto očekávání myslí učitelky.

Doporučovala bych učitelkám zamýšlet se nad očekáváním rodičů a zjišťovat od nich jejich názory. Zároveň bych doporučila rodičům, aby se nebáli informovat učitelky v mateřských školách o tom, co očekávají od působení mateřské školy. Rodiče se mohou vyjadřovat k ŠVP mateřské školy, mohou se i do jeho tvorby částečně zapojovat.

- **3. hypotéza - H3: Většina rodičů a učitelek se shoduje na faktorech ovlivňující mravní vývoj dítěte**

I hypotéza H3 byla potvrzena. Většina rodičů a učitelek se shoduje na faktorech ovlivňující mravní vývoj dítěte. Za nejdůležitější faktor považují obě skupiny rodinu. Za další podstatné vlivy pokládají pak mateřskou školu a kamarády.

Rodiče se s učitelkami také shodují na možnosti silného negativního vlivu médií na mravní vývoj dítěte.

Při zpracování výsledků třetí hypotézy se také objevil výrazný rozpor v názorech rodičů a učitelek. Všichni rodiče se cítí plně odpovědni za mravní výchovu. Oproti tomu více než třetina učitelek předpokládá, že se rodiče za mravní výchovu plně odpovědni necítí.

Podobně jako v závěru druhé hypotézy bych rodičům i učitelkám doporučovala, aby spolu o svých názorech na výchovu více komunikovali. Mateřská škola může například organizovat různé besedy o výchově dětí v následné diskuzi pak mohou všichni vyjadřovat své názory. Učitelky by měly považovat rodiče za rovnocenné partnery a diskutovat s nimi. Podle mého názoru je nutné budovat v mateřských školách ovzduší důvěry mezi rodiči a

pedagogy. Je potřeba usilovat o hlubší spolupráci učitelek a rodičů. Tato spolupráce by se však neměla týkat jen praktických záležitostí, ale též by mělo docházet k rozpoznávání názorů a postojů učitelek i rodičů.

Zpracování bakalářské práce na zvolené téma pro mne bylo zajímavou a podnětnou zkušeností. Utvrdila jsem si svůj názor, že v právě v současné době je zapotřebí vyzdvihovat morální hodnoty. Některé hodnoty, jako je harmonie, mír, spolupráce, sounáležitost, čestnost, právo, rovnost, soucit, porozumění, láska, se skutečně v moderní kultuře pomalu, ale zřetelně vytrácejí. Myslím, že právě v předškolním věku je velmi důležité klást na výchovu k těmto základním hodnotám zásadní důraz.

Při zpracování praktické části práce jsem získala zajímavé poznatky z průzkumu mezi rodiči a učitelkami. Do budoucna pro mne z této práce vyplývá snaha o nalézání dalších co nejširších možností, jak vychovávat děti k morálním hodnotám .

Zároveň se chci v mé práci učitelky v mateřské škole zaměřit na komunikaci s rodiči v osobnostní rovině pro získání náhledu na postoje a očekávání rodičů.

Chci se snažit o takové výchovné působení, aby se pobyt v naší mateřské škole stal pro děti dobře postaveným mostem, po kterém mohou vykročit do dalšího spokojeného života.

Přehled citované a použité literatury:

1. BREZINKA, W.: *Základy filozofie výchovy*. Praha: Zvon, 1996.
ISBN 80-7113-169-5
2. ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007.
ISBN 978- 80-7367-273-7
3. EYRE, L., EYRE, R.: *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000.
ISBN 80-7178-360-9
4. FISHER, R.: *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997.
ISBN 80-7178-120-7
5. FREYOVÁ, L.: *Pohádky na dlani*. Vydavatelství – Radim Masný, 2001.
ISBN 80-238-7100-5
6. GAVORA, P.: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000.
ISBN 80-85931-79-6
7. HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-303-X
8. HAVLÍK, R., KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002.
ISBN 80-7178-635-7
9. HEIDBRINK, H.: *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997.
ISBN 80-7178-154-1
10. HORKÁ, H.: *Výchova pro 21. století*. Brno: Paido, 2000.
ISBN 80-85931-85-0

11. KATUŠŤÁKOVÁ, H.: *O skrytých pokladech*. Albrechtice: Křesťanský život, 2000. ISBN 80-7112-059-6
12. KOMENSKÝ, J. A. : *Informatorium školy mateřské*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-492-7
13. KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T.: *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. ISBN 80-901873-7-4
14. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. A KOL.: *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
15. KŘIVOHLAVÝ, J.: *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-835-X
16. KUČEROVÁ, S.: *Člověk - hodnoty - výchova*. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3
17. KUČEROVÁ, S.: *Obecné základy mravní výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0183-6
18. MUSIL, J.: *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978- 80-86723-39-6
19. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8
20. PETIŠKA, E.: *O nejbohatším vrabci na světě*. Praha: Euromedia Group, 2006. ISBN 80-242-1609-4
21. PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4

22. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1
23. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5
24. SOMR, M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice: Vlastimil Johanus Tiskárna, 2006. ISBN 80-239-8227-3
25. SVOBODOVÁ, E.: *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-39-5
26. WALTEROVÁ, E. A KOL.: *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2

Přílohy

Příklady činností vedoucích k mravní výchově

1. Rituály

Ranní pozdravení

Po skončení ranní volné hry, když už se sejde většina dětí, se děti i paní učitelka pravidelně v kruhu zdraví. Začínají tím svůj společný den. Stoupnou či sednou si do kroužku, mohou zapálit svíčku uprostřed kruhu. Popřejí si hezký den, posílají si pozdrav po kruhu, třeba i úsměv, pohlazení, stisk ruky. Děti mají pak možnost povědět ostatním, co mají na srdci, co zažily, jestli mají z něčeho radost nebo je něco trápí. Také mohou ukázat dětem, co si do školky přinesly z domova. Společně přivítají děti, které přišly po delší době, např. po nemoci, poví jim, co je ve školce nového, co děti dělaly.

Děti se učí soustředěné pozornosti a naslouchání druhému, respekt k druhému.

Komunitní kruh

Děti sedí v kroužku i s učitelkou a hovoří na určité téma, např. po společném prožití zajímavého zážitku. Děti mají prostor pro vyjádření svých pocitů, toho, co se jim líbilo či nelíbilo. Mohou si v kruhu posílat nějaký předmět týkající se daného tématu. Dítě, které chce hovořit, má možnost hovořit, které nechce, pošle předmět dál. Důležité je pravidlo, že si děti neskáčou do řeči, ale snaží se pečlivě druhému naslouchat. Učíme děti vcítit se do pocitů druhých a vyjádřit svoje pocity. Učitelka nijak nehodnotí ani neopravuje dětský projev.

Děti jsou vedeny k naslouchání, vcítění, pochopení, trpělivosti.

Oslavy v mateřské škole

Pravidelně slavíme narozeniny a svátky dětí (i zaměstnanců mateřské školy). Oslavenec si vybírá způsob, jak se bude slavit (společný zpěv, tanec), má narozeninovou korunu, vybírá si, kde bude sedět, kdo mu připraví jeho „trůn“. Všichni si rozmýšlí, co nejhodnějšího pro konkrétní dítě popřát a postupně přejí. Pak se zapalují svíčky na dortu, společně se všichni fotí. Oslavenec sám porcuje dort a všechny podělí, nakonec je obdarován drobnými dárčky.

Děti se učí vnímavosti, přemýšlení o přání druhých, učí se radovat z radosti druhých lidí.

2. Příběhy, pohádky

Příběhy a pohádky jsou úžasnou možností, jak dětem přiblížit důležité životní hodnoty. Existuje velké množství kvalitních pohádek i příběhů, které mohou pomoci učitelce v mravní výchově dětí.

S pohádkami a příběhy může učitelka pracovat různými způsoby, od předčítání, vyprávění, přes dramatizaci až k metodám tvořivé dramatiky. Pro upevnění morálních hodnot jsou ideální postupy tvořivé dramatiky, kdy se děti vcití do postav příběhu a hrají hry v roli. Děti se snaží pochopit pocity, motivace jednání postavy a její vlastnosti. Mohou také hrát různé varianty příběhu, představovat si, co by se stalo, kdyby příběh pokračoval jinak. Děti si samy kladou otázky a samy na ně odpovídají. Mohou diskutovat o tom, proč postavy v příběhu jednají tak, jak jednají, jak by mohly jednat jiným způsobem.

Prožité pohádky a příběhy je možno dále zpracovat různými výtvarnými způsoby. Děti se mohou například rozdělit do skupin a každá skupina společně vytvoří ilustraci k určité části příběhu. Obrazy můžeme vystavit a dát dětem možnost podle nich vyprávět příběh později rodičům.

Příklady příběhů a pohádek vhodných při vedení dětí k mravním hodnotám:

Pohádky z knihy Leny Freyové „*Pohádky na dlani*“, např.:

„*Kde hledat štěstí*“

Příběh dvou bratří, kteří posílají své jediné syny do světa hledat otázku na odpověď, v čem je pravé štěstí.

„*Podivný kouzelník*“

Pohádka o princezně ztracené v nejbohatším městě. Vysvobodí ji malíř, který maluje obrazy všech krás světa .

Pohádky z knihy Hany Katušťákové „*O skrytých pokladech*“, např.:

„*Pohádka o skrytých pokladech*“

Příběh krále, který posílá své tři syny hledat nevěsty. Pravou královnou se stane ta, která miluje prince nezávisle na přinesených darech. Tato princezna ryziho srdce je tím pravým pokladem, stejně jako je největším pokladem obyčejný černý kámen, jež se po vybroušení stal nejkrásnějším diamantem.

„*Pohádka o moudrém otci buku*“

Příběh starého stromu, který posílá ptáky zasadit jeho semínka do zdánlivé pustiny. V dobách sucha však pouze v této pustině nově vyrostlé stromky zapustí natolik pevné kořeny, aby našly podzemní prameny a přežily. Moudrý otec ví, co bude dobré pro jeho děti.

Pohádka Eduarda Petišky „*O nejbohatším vrabci na světě*“

Příběh vrabečka, který myslí jen na sebe a neumí se rozdělit s kamarády. Teprve, když zůstane sám, pochopí důležitost přátelství.

Mnohé další pohádky, autorské či lidové, skýtají mnoho možností při výchově dětí k morálním hodnotám. Pohádky lze různými způsoby upravovat, například spolu s dětmi přemýšlet, jak by mohly postavy jinak jednat.

Příkladem může být lidová pohádka „*O kohoutkovi a slepičce*“. V klasickém podání hledá slepička pomoc pro kohoutka a získává ji postupně vždy za nějakou službu. Můžeme s dětmi přemýšlet, jak by mohla pohádka vypadat jinak. Děti mohou zakusit, jak by pohádka dopadla, kdyby postavy jednaly nezištně a nenabízely by svoji pomoc až po splnění dané podmínky. Slepička by přinesla vodu rychleji a kohoutek by se nemusel trápit tak dlouho...

Podobným způsobem je možno pracovat s různými dalšími známými pohádkami.

Existuje též mnoho příběhů či legend ze života některých světců známých z lidové tradice, se kterými je možno pracovat, například:

„*Martin se umí rozdělit*“

Známa legenda o svatém Martinovi. Vypráví, jak Martin uměl vidět toho, kdo potřebuje jeho pomoc a dokázal se s ním rozdělit o svůj plášť.

„*Mikuláš rozdává všem*“

Vyprávíme dětem legendy o svatém Mikuláši, který pomáhal lidem ne proto, aby ho za to chválili, ale proto, že jeho pomoc potřebovali. Pomáhal tajně, bez očekávání pochvaly od lidí. Mikuláš v den svého svátku přichází do školky nejen za „hodnými“ dětmi, ale za všemi, bez strašení čerty. Chválí každé z dětí za něco, co dítě dokáže. Mikuláš pak obdarovává děti ne za odměnu, ale proto, že je má rád.

Pokud je učitelka dostatečně kreativní, může též pohádky či příběhy sama vymýšlet podle aktuální situace v mateřské škole. Příklady vlastní tvorby příběhů:

„O bojácném sněhuláčkovi“

Příběh o sněhulákovi, který stál blízko lesa a velmi se bál jara. Jeho strachu a smutku si všimla lesní zvířátka a snažila se najít nejlepší způsob, jak mu pomoci. Spolu s dětmi zvířátka vymýšlela mnoho způsobů na záchranu sněhuláčka. Nakonec přišla zvířátka na to, že sněhuláček přece jen na jaře roztaje. Z kapiček vody, putujících po celé jaro, léto i podzim po světě, děti či zvířátka zase příští zimu postaví nového sněhuláčka. Nový sněhuláček bude mít mnoho zajímavých zážitků, které bude dětem a zvířátkům vyprávět.

„Vodníček Otaváček“

Pohádka o vodníčkovi Otaváčkovi, který putoval ze své rodné Otavy řekami a potůčky a hledal to nešťastnější místo. Zažíval různá dobrodružství, ale nechtěl se s nikým kamarádit ani dělit.. Nakonec při získávání zářícího pokladu v hlubině řeky uvízl pod kamenem. Vysvobodil ho až vodník Toník, tentýž, jehož nabídku kamarádství Otaváček dříve odmítl. Společně se nakonec vrátili pod skálu do řeky Otavy. Otaváček přišel nato, že nešťastnější je tam, kde má kamaráda, a že přátelství je tím největším pokladem.

„Dráček Skaláček“

Pohádka o malém dráčkovi, který se usídlil v jeskyňce ve skále nad řekou Otavou. Lidé si mysleli, že je to velký zlý drak a báli se do těch míst chodit. Dva odvážní kluci to jednou zkusili, a přišli na to, že hrozný drak je ve skutečnosti docela malý dráček. Byl nešťastný, protože nikde nemohl najít klidné místo s čistou přírodou. I tady u skály hned první den šlápl na střep. Kluci mu střep z tlapičky vytáhli, pozvali pak další děti a společně uklidili okolí skal od nepořádku. Všechny děti pak dráčkovi slíbily, že se budou starat o čistotu v okolí a vůbec v celé přírodě.

„Skřítek Frnd'ula“

Soubor příběhů malého skřítky, který občas něco poplete a občas se mu naopak něco moc povede. Příběhy reagují na aktuální situace ve školce, např. „Jak se Frnd'ula naučil děkovat“, „Jak Frnd'ula žaloval“, „Jak se Frnd'ula ztratil v divadle“, „Jak se Frnd'ula naučil smrkat jako slon“, „Jak Frnd'ula nakreslil obrázek pro Mračouna“, „Jak kapr učil Frnd'ulu plavat“ a další.

3. Hry vedoucí k mravní výchově

Na pravdu

Děti sedí nebo stojí v kruhu, učitelka říká různé pravdivé či nepravdivé výroky a děti reagují podle předem domluvených pravidel. Např. učitelka říká, kde žijí jednotlivá zvířata. Při pravdivém výroku děti vyskočí, při nepravdivém dřepnou a podobně.

Na slibovanou

Děti si najdou dvojici či trojici, něco konkrétního si navzájem slíbí přinést z vedlejší místnosti (plyšáka, knihu, auto...). Na signál běží pro slíbené věci, vrací se zpět a předávají si je.

Na ptáčky v hnízdě

Děti jsou ptáčci a slétávají se do hnízda v počtu, jaký určí učitelka. Nejprve učitelka určuje čísla, tak, aby žádné z dětí nezbylo. Pak ale určí i číslo, kdy některé děti zbydou a všichni spolu hledají řešení tak, aby všichni ptáčci byli v hnízdě.

Na záchranu

Různé typy honiček, kdy pokaždé je stanovené nějaké pravidlo, jak vysvobodit ty, kteří už byli chyceni. Vysvobozené děti dál pokračují ve hře.

Na mračouny a smíšky

Děti v kruhu vyjadřují mimikou svou náladu. Kdo chce, může ostatním říci, proč je dnes mračounem nebo smíškem. Variantou je např. možnost vymýšlet, jak to udělat, aby se z mračouna stal smíšek. Možností je též hádání pocitů druhých.

Na porozumění beze slov

Různé způsoby použití pantomimy. Například děti vyjadřují pantomimou, co dělaly o víkend, ostatní se snaží je pochopit. Navzájem si snaží pomáhat v pochopení, komunikují o tom, co asi dítě předvádí.

4. Další návrhy činností vedoucích k mravní výchově

V mateřské škole je možno každodenně nalézat různé způsoby pro vedení dětí k morálním hodnotám. Mnoho každodenních činností dává příležitost k mravní výchově.

Je možné vymýšlet ještě další činnosti, které jsou obecně prospěšné a pomáhají též v mravní výchově. Děti ze školky tak mohou například chodit pravidelně s dárky a vystoupením do domovů pro staré lidi.

Též se mohou děti zapojovat do různých sbírkových charitativních akcí (např. se dobře ujala balíčková akce, kdy děti ve spolupráci s rodiči doma zabalily malý balíček s určeným obsahem, podmínkou bylo přidat nějakou vlastní věc dítěte – pastelky, plyšáka atd. Každý balíček byl polepen nálepkou s určením věku a pohlaví dítěte, pro které je určen. Balíčky byly pak hromadně odvezeny charitativní organizací).

Možností, jak vést děti k mravním hodnotám, je nepřehledné množství. Vždy záleží na osobnosti učitelky, jak dokáže být kreativní a přemýšlet o obsahu a smyslu výchovy svěřených dětí.

Dotazník pro učitelky mateřských škol

Vážené kolegyně, předkládám Vám dotazník zaměřený na výchovu dětí předškolního věku k morálním hodnotám.

Dotazník je anonymní, údaje jsou důvěrné a budou využity pro průzkum úrovně výchovy k hodnotám u dětí navštěvujících mateřskou školu.

Zodpovězte, prosím, všechny otázky.

Děkuji Vám za čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

I. Informace o mateřské škole, ve které pracujete – prosím zaškrtněte

1. Kde se nachází Vaše mateřská škola?

- větší město (nad 20tisíc obyvatel) menší město vesnice

2. Je Vaše mateřská škola nějak speciálně zaměřena?

- není
 je zaměřena na: zdravý životní styl ekologickou výchovu
 křesťanskou výchovu
 jiné (doplňte).....

II. Následující otázky se týkají výchovy k morálním hodnotám (morálními hodnotami jsou myšleny hodnoty typu poctivost, laskavost, respekt, pravdomluvnost, vcítění, spolehlivost, tolerantnost, vlídnost, spravedlnost, apod.)

3. Je ve Vašem školním vzdělávacím programu zakotvena výchova k morálním hodnotám? (prosím zaškrtněte)

- není přímo uvedena
 je uvedena v charakteristice vzdělávacího programu
 je uváděna v popisu jednotlivých integrovaných bloků
 jiný způsob (doplňte).....
*na úrovni mateřské školy - předškola
základním prostředkem*

4. Věnujete se cíleně výchově k morálním hodnotám – jakými způsoby?

- zařazování her zaměřených na mravní výchovu
 vyprávění o jednotlivých hodnotách v diskuzním kroužku
 čtení či vyprávění výchovně zaměřených příběhů či pohádek
 mravní výchovu se snažíme včleňovat do různých činností
 jiný způsob (doplňte).....

5. Hovoříte se svými kolegyněmi o možnostech výchovy k morálním hodnotám? (prosím zaškrtněte, eventuelně Vaši volbu zdůvodněte):

- ano, protože *myslím, že je to důležité!*
 občas ano, protože.....

6. Které morální hodnoty považujete při ve výchově dětí za nejdůležitější? (Zkuste se, prosím, zamyslet a uveďte jednu až tři hodnoty v pořadí podle důležitosti, eventuelně Vaši volbu zdůvodněte): *respekt k druhým - aby se děti dokázaly kamkoliv na druhé pochopit - je sekladem - pochopit k sobě i k okolí*
7. Mravní vývoj dětí je ovlivňován různými faktory. (např. rodina, škola, kamarádi...) Které faktory považujete za nejpodstatnější? (Zkuste se, prosím, zamyslet a uveďte jeden až tři faktory v pořadí podle důležitosti, eventuelně Vaši volbu zdůvodněte): *rodina - naprosto nejdůležitější faktor, maximálně pozitivní nebo negativní*
8. Významnou roli v životě předškolních dětí hrají média (televize, internet, aj.). Jaký máte názor na vliv médií na mravní vývoj dětí? (prosím zaškrtněte i více možností, eventuelně doplňte zdůvodnění Vašeho názoru):
- Média ovlivňují mravní vývoj dětí předškolního věku:
- vůbec nebo téměř vůbec částečně ano
 - silně ovlivňují, protože.....
 - ovlivňují spíše negativně, protože *často rodiči nevyberají program*
 - ovlivňují spíše pozitivně, protože.....
 - jiný názor (doplňte) *může být i pozitivní - záleží na rodičích!*
- *dobře dětem, měli by ho sledovat společně*

V následujících otázkách prosím zaškrtněte tu variantu, která nejvíce vystihuje Váš názor, pokud možno nepoužívejte často neutrální odpověď (prostřední):

9. Výchova k mravním hodnotám je velmi důležitou součástí výchovy dětí v MŠ
- rozhodně ano
 - spíše ano
 - těžko rozhodnout
 - spíše ne
 - rozhodně ne
10. Mateřská škola je spoluodpovědná za mravní výchovu dětí
- rozhodně ano
 - spíše ano
 - těžko rozhodnout
 - spíše ne
 - rozhodně ne
11. V naší mateřské škole děti dostatečně vedeme k morálním hodnotám
- rozhodně ano
 - spíše ano
 - těžko rozhodnout
 - spíše ne

12. Rodiče jsou spokojeni s působením naší mateřské školy v této oblasti

- rozhodně ano
- spíše ano
- těžko rozhodnout
- spíše ne
- rozhodně ne

13. Rodiče považují výchovu k mravním hodnotám za důležitější než získávání znalostí a dovedností

- rozhodně ano
- spíše ano
- těžko rozhodnout
- spíše ne
- rozhodně ne

14. Ve výchově k hodnotám je obzvlášť důležité jednotné působení školy a rodiny

- rozhodně ano
- spíše ano
- těžko rozhodnout
- spíše ne
- rozhodně ne

15. Všichni rodiče se cítí plně odpovědní za mravní výchovu svých dětí

- rozhodně ano
- spíše ano
- těžko rozhodnout
- spíše ne
- rozhodně ne

Prosím dokončete následující věty:

16. Ve své práci učitelky považují za nejdůležitější *naucit děti respektovat jedni druhé, být k sobě slušnější*
protože *mnohdy děti jsou příliš nevhodně uplatněny a dnes má dítě kdy je mnoho jedinců*
17. Myslím, že děti by se ve školce měly naučit především *komunikaci s druhými dětmi, vztahům s učitelkou, hodnotám,*
protože *vztahy - hygiena, vzhlední znalosti apod. je matkou naučí rodič, ale společně kontakty v rodině většinou nemají šanci vstát a nepost*
18. Podle mého názoru rodiče očekávají od mateřské školy hlavně *podle mne*
protože *botanik - přípravu na školku a kůže: místo přírodním, dítě, některou samu nezvládnou a bytosti, si je těžké to má ně napadají, což co dítě ne naučí doma - ale být jednotného působení se vždy!*

Dotazník pro rodiče dětí navštěvujících mateřskou školu

Vážení rodiče, prosím Vás o vyplnění dotazníku zaměřeného na výchovu dětí předškolního věku k morálním hodnotám.

Dotazník je anonymní, údaje jsou důvěrné a budou využity pro průzkum úrovně výchovy k hodnotám u dětí navštěvujících mateřské školy.

Zodpovězte, prosím, všechny otázky.

Děkujeme Vám za čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

I. Informace o mateřské škole, kterou Vaše dítě navštěvuje – prosím zaškrtněte:

1. Kde se nachází mateřská škola, kterou Vaše dítě navštěvuje?
 větší město (nad 20tisíc obyvatel) menší město vesnice

2. Je tato mateřská škola nějak speciálně zaměřena?
 není
 je zaměřena na: zdravý životní styl ekologickou výchovu
 křesťanskou výchovu
 jiné (doplňte).....

II. Následující otázky se týkají výchovy k morálním hodnotám (morálními hodnotami jsou myšleny hodnoty typu poctivost, laskavost, respekt, pravdomluvnost, vcítění, spolehlivost, tolerantnost, vlídnost, spravedlnost, apod.)

3. Které morální hodnoty považujete při ve výchově svých dětí za nejdůležitější? (Zkuste se, prosím, zamyslet a uveďte jednu až tři hodnoty v pořadí podle důležitosti, eventuálně Vaši volbu zdůvodněte):
..... *tolerantnost, pravdomluvnost, poctivost, spravedlnost*

4. Mravní vývoj dětí je ovlivňován různými faktory. (např. rodina, škola, kamarádi...) Které faktory považujete za nejpodstatnější? (Zkuste se, prosím, zamyslet a uveďte jeden až tři faktory v pořadí podle důležitosti, eventuálně Vaši volbu zdůvodněte):
..... *rodina*

5. Významnou roli v životě předškolních dětí hrají média (televize, internet, aj.). Jaký máte názor na vliv médií na mravní vývoj dětí? (prosím zaškrtněte i více možností, eventuálně doplňte zdůvodnění Vašeho názoru):
Média ovlivňují mravní vývoj dětí předškolního věku:
 vůbec nebo téměř vůbec částečně ano
 silně ovlivňují, protože.....
 ovlivňují spíše negativně, protože.....
 ovlivňují spíše pozitivně, protože.....
 jiný názor (doplňte)

V následujících otázkách prosím zaškrtněte tu variantu, která nejvíce vystihuje Váš názor, pokud možno nepoužívejte často neutrální odpověď (prostřední):

6. Jako rodič se cítím plně odpovědný za mravní výchovu svých dětí
- rozhodně ano
 spíše ano
 těžko rozhodnout
 spíše ne
 rozhodně ne
7. Mateřská škola je spoluodpovědná za mravní výchovu dětí, očekávám, že mým dětem bude školka kromě jiného zprostředkovávat morální hodnoty
- rozhodně ano
 spíše ano
 těžko rozhodnout
 spíše ne
 rozhodně ne
8. Výchovu k mravním hodnotám považuji za důležitější než získávání znalostí a dovedností
- rozhodně ano
 spíše ano
 těžko rozhodnout
 spíše ne
 rozhodně ne
9. Mateřská škola, kterou mé dítě navštěvuje, mu nabízí dostatek činností, her, vyprávění, příběhů apod. vedoucí k mravní výchově
- rozhodně ano
 spíše ano
 těžko rozhodnout
 spíše ne
 rozhodně ne

Prosím dokončete následující věty:

10. Myslím, že naše děti by se ve školce měly naučit především
.....
protože:
.....
.....

11. Od mateřské školy očekáváme hlavně
.....
protože:
.....
.....